

Devlet Kuramı 01: **Birey > Toplum > Devlet**

Birey

[İnsan](#)

[Beyin Bölgeleri ve Görevleri](#)

[Genetik Miras](#)

[DNA](#)

[Genetik-Sosyal-Gelişimsel-Kişilik Modelinde Kalıtsallığın Yeri](#) - Prof. Dr. Kemal Arıkan

[Kültürel Kalıtım](#)

[İçgüdü - Kalıtsal Davranış](#)

[Fitrat](#)

[Duyu sistemi](#)

[Algı, İdrak, Duygu, Önsezi](#)

[Dil](#)

[Kavram, Bilgi](#) (Marifet), [Hayal Etmek, Tecrübe](#)

[Akıl, Düşünme, Mantık, İstidlâl](#)

[Şuur](#) (Bilinç)

[Karar Verme](#)

[Karar Teorisi](#) (Decision theory)

[Oyun Teorisi](#)

[Asimetrik Bilgi](#)

[Akl-ı Selîm, Yargı \(felsefe\)](#)

Ahkam (Hüküm) / Değer Yargı

[Ahlaki önerme](#)

[Normatif etik](#)

[Değer \(Etik\)](#)

[Nefis ya da Nefs](#)

[Değer yargısı ne?](#)

[Davranış](#)

[Normatif Ne Demek?](#)

[İnsan Doğası](#) (Machiavelli)

İnsan (tr.wikipedia.org)

[← BACK](#)

İnsan (**Homo sapiens** lit. "bilen insan"); gelişmiş aletlerin, kültürün ve dilin gelişimini sağlamış büyük ve karmaşık beyinleri ile öne çıkarak yeryüzündeki en baskın tür durumuna gelmiş olan iki ayaklı bir primat ve günümüzde Homo cinsinin hayatta olan tek türü. İnsanlar son derece toplumsal varlıklardır ve aileler ile akrabalık bağlarından devletlere kadar örnekleri sayılabilecek, işbirliği yapan ve rekabet eden çok sayıda gruptan oluşan toplumsal yapılarda yaşama eğilimindedirler. İnsanlar arasındaki sosyal etkileşim, çok çeşitli ve farklı farklı değerler, sosyal normlar ve ayinlerin türemesine neden olmuş; bunlar da insan toplumunu yapılandırmıştır. Merak ve insanın çevreyi anlama ve etkileme, fenomenleri açıklama ve

değiştirme isteği, insanlığın bilim, felsefe, mitoloji, din ve bilginin diğer alanlarında gelişmesini sağlamıştır.

Kaynak: <https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0nsan>

İnsan (İslam Ansiklopedisi.org)

Arapça ins kelimesinden türetilmiştir. “Beşer, insan topluluğu” anlamına gelen ins, daha ziyade insan türünü ifade etmekte olup bu türün erkek veya dişi her ferdine insî/enesî yahut insân denmektedir.

Müellife göre insana bu ismin verilmesi, hemcinsleriyle birlikte uyum halinde yaşayabilmesiyle ilgilidir; insanın “yaratılışı itibariyle sosyal varlık” olarak tanımlanması da bundan ötürüdür (el-Müfredât, “ins” md.).

Kur’ân-ı Kerîm’de altmış beş yerde insan, on sekiz yerde ins, bir yerde de insî geçmektedir. Ayrıca bir âyette enâsî, 230 yerde nâs şeklinde çoğul olarak yer almaktadır. Kur’an’da insan bütün yönleriyle ele alınmış, konuyla ilgili âyetler onun yaratılışı, mahiyeti ve gayesini bir bütünlük içinde temellendirmiştir. İnsan türünün ilk örneği kabul edilen Hz. Âdem’le ilgili olarak zikredilen âyetlere göre Allah onu “iki eliyle” yaratmış, yani ilk insan özel bir yaratışla varlık alanına çıkarılmıştır. Aslı topraktan olan bu gelecekteki yeryüzünün hükümrânına Allah “ruhum” dediği varlık ilkesinden bir soluk üflemiş, ona “isimlerin tamamını” öğreterek bu isimlerin gösterdiği varlık şemasını kavratmış, nihayet meleklerin insana secde etmesini istemiştir. İlk insanın eşiyle birlikte cennetten çıkarılış öyküsü bir yandan insanın zaaflarına, öte yandan sonunda yeryüzünde halife kılınacak olan bu seçkin varlığın kaderine işaret etmektedir (el-Bakara 2/30-31; en-Nisâ 4/1; el-A’râf 7/11; el-Hicr 15/26-31; el-Ahzâb 33/72; Sâd 38/71-73).

Kur’an’ın insana dair diğer önemli bir beyanı da insanın yeryüzünde halife olarak görevlendirilmesiyle ilgilidir. Ağırlıklı yoruma göre hilâfet, esas itibariyle yeryüzünü imar ve ıslah görevi olup insan bu görevin gerektirdiği güçlerle donatılmıştır. Halife kelimesinin sözlük anlamının da işaret ettiği gibi ardarda gelen nesiller boyunca insan bu görevin yükümlülük ve sorumluluğu altındadır. İnsana iyilik ve kötülüğü kavrayıp bunlardan birini seçme yeteneği verilmiştir; bu sebeple insan kendini sorumlu kılmaya yetecek bir özgürlüğe sahiptir. Olayları gözlemlemesi ve değerlendirmesi için ona göz, kulak ve kalp (akıl) verilmiş, kendisine doğru yol gösterilmiş, böylece değerlerin bilincine varmasını ve onlardan ahlâk kanununun buyurduklarını, aynı zamanda son tahlilde kendisinin de iyiliğine olanları seçmesini sağlayacak şekilde donatılmıştır. İnsanın böyle bir görevle yükümlü olması, bu önemli emaneti yüklenmiş bulunması, onun yeryüzündeki varlığının temel anlamlarından birini ifade eder. Bu görevi yerine getirme sürecinde aşması gereken en önemli engel yine insanın kendisidir. Çünkü onun imtihan varlığı olmasının bir gereği olarak nankörlük, geçici hazlara düşkünlük, cimrilik, umutsuzluk, unutkanlık, böbürlenme, acelecilik, gerçeğe karşı direnme, inkârcılık vb. zaafı bulundukları olup ahlâkî gelişim sürecinde bu zaafı yenmeyi öğrenmelidir. Özünde en güzel şekilde yaratılan insan, bunu başaramadığı zaman aşağıların aşağısına düşmeye mahkûmdur. Unutulmaması gereken bir husus da, dünya hayatının geçici olduğu ve ölümün kaçınılmazlığı karşısında insan için en akılcı işin bu yeryüzü sınavını başarıyla geçme çabası içinde bulunması gerektiğidir (Âl-i İmrân 3/14; Hûd 11/9-11; Yûsuf 12/53; en-Nahl 16/4; el-İsrâ 17/83,100; el-Enbiyâ 21/34-35, 37; el-Mü’minûn 23/78; el-Mülk 67/23; el-Kiyâme 75/20-21; eş-Şems 91/7-10; el-Leyl 92/4; et-Tîn 95/4-6; el-Âdiyât 100/6-8).

Hadislerde de insana dair çeşitli açıklamalar mevcuttur. Her şeyden önce Hz. Âdem'in beşer türünün müşterek atası olduğu vurgulanmış (Buhârî, "Tevhîd", 38), çok sayıda âyette geçtiği gibi hadislerde de "ins" kelimesiyle ifade edilen beşer türü "cin" denilen gizli türle birlikte zikredilmiştir (el-Muvaṭṭa', "Eşribe", 15; Ebû Dâvûd, "Şalât", 102). Her insanın fıtrat üzere doğduğunu ifade eden hadis (Müslim, "Kader", 25), bu türün Allah karşısındaki konumunu belirleyen kendine has yaratılışına işaret etmektedir. İnsanın aceleci ve tartışmaya eğilimli olduğuna ve aç gözlülüğüne atıfta bulunan hadisler (Buhârî, "Tevhîd", 31, 36; Müslim, "Îmân", 326, "Cihâd", 81) aynı hususu ifade eden âyetlerle tam bir uyum içindedir. İnsanın ancak zaafılarını aşmaya yönelik amelleriyle mübarek kılınacağını vurgulayan hadisin (el-Muvaṭṭa', "Veşâyâ", 7) belirttiği yükselişinin sınırı, bizzat Hz. Peygamber'in dahi bir beşer olduğunu vurgulayan hadislerle (Buhârî, "Hıyel", 10, "Şalât", 31, "Aḥkâm", 20) birlikte düşünülmelidir.

Kaynak: <https://islamansiklopedisi.org.tr/insan> - İlhan Kutluer

Mü'minûn Suresi

- 12- And olsun ki, insanı süzölmüş bir çamurdan yarattık.
13- Sonra onu sağlamca, durup dinlenecek bir yerde nutfe haline getirdik.
14- **Sonra o nutfeyi kan pıhtısı durumuna getirdik. Kan pıhtısını ise çiğnenmiş bir et parçasına dönüştürdük. O çiğnenmiş etten de kemikler yarattık; kemiklere et giydirdik. Sonra onu bambaşka bir yaratık yaptık. Yaratılanların en güzeli olan Allah ne yücedir, ne mukaddestir!**
15- Sonra bunun ardından siz elbette ölürsünüz.
16- Sonra da şüphesiz ki siz Kıyâmet günü dirilip kaldırılacaksınız.

Hac Suresi

- 5- Ey insanlar! Öldükten sonra dirilip kalkmaktan şüphede iseniz, gerçek odur ki, biz sizi topraktan yarattık, sonra nutfe (sperma)dan, sonra pıhtılaşmış kan parçasından "alaka", sonra yaratış biçimi belirli belirsiz bir çiğnem etten "mudga" yarattık ki, size (kudretimizin yüceliğini, sanatımızın eşsizliğini) açıkça gösterelim. Dilediğimizi belli bir süreye kadar ana rahminde bekletiriz, sonra da sizi bir bebek olarak çıkarırız; sonra güçlenip kendinizi tanıyarak iyiyi kötüden ayırt edecek duruma getiririz. Sizden kimine ölüm gelip çatar, kiminiz de ömrün en rezil noktasına itilir de bildikten sonra bir şey bilmez duruma gelir, (yaşlılıktan bunayıp kalır). Yeryüzünü kupkuru ölgün görürsün. Üzerine su indirdiğimiz zaman harekete geçer de kabarıp ve her gönül çekici güzel bitkilerden çift çift yetiştirir.

«Ademoğlunun bedeninin tamamı çürür, ancak kuyruk sokumundaki a c b (hardal tanesi kadar küçük kemik) çürümez. İnsan ondan yaratılmıştır ve yine ondan oluşturulacaktır. » (Buhârî/tefsîr/39, 78- Müslim/fiten: 141, 143- Ebû Dâvud/sünnet: 22- Nesâî/cenâiz: 117- İbn Mâce/zühd: 32- Taberânî/cenâiz: 49- Ahmed: 2/322, 428- 3/28)

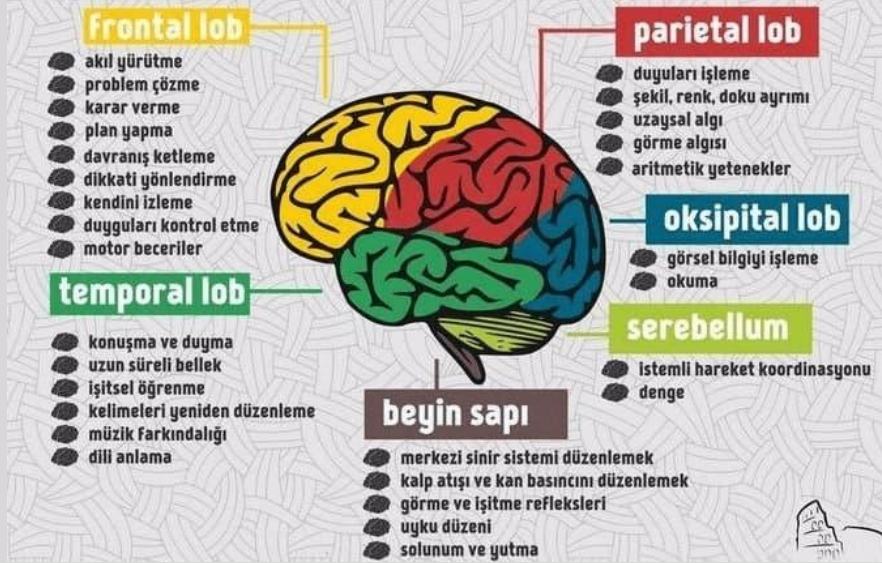
Birey (insan) olarak beynimiz nasıl çalışıyor?

Beyin Bölgeleri ve Görevleri

Beyin hakkında bilinmesi gereken diğer bir temel bilgi de **nöronlar ve sinapslardır**. Beyindeki sinir hücrelerine nöron adı verilmektedir. Bir sinir hücresinden diğerine bilginin, kaslara, bezlere iletildiği ve sinirlerin birleştiği yere sinaps denir.

Beyin bölümleri; frontal lob, temporal lob, parietal lob, oksipital lob, beyincik ve beyin sapından oluşmaktadır.

Beyin Bölgeleri – Frontal Lob

Beynin önünde merkezi yarık önünde yer alan frontal lob korteksi, serebral korteksin tüm yüzeyinin üçte birini temsil eder. Klasik olarak insanlara özgü kabul edilen ön lob; duygusal düzenleme, sosyal etkileşim ve kişilik gibi çok çeşitli üst düzey süreçlerde yer alır. İnsan davranışı için gerekli olan daha zor kararlar ve etkileşimler için gereklidir.

Ek olarak ön lob ahlaki yargıların yansıtıcı merkezidir ve eylemden ve hedefe yönelik eylemden sosyal olarak sorumludur. Yani frontal lob insanı oluşturan en önemli özelliklerden biridir.

Bölgenin anlaşılmasını kolaylaştırmak için üç bölüm vardır; prefrontal bölge, motor korteks ve broca alanıdır.

Prefrontal korteks, çocuklukta çok önemli gelişimsel adımların gerçekleştiği yerdir. Okul öncesi dönemdeki çocuklardan ulaşılması gereken beklentiler ve dürtüler, kontrol, seçim ve uygun tepki gibi beceriler bu dönemde dikkat çekici gelişmeler göstermektedir. (Nelson, Thomas, de Haan, 2006)

Frontal lob lezyonuyla frontal lob sendromu (FLS) oluşmaktadır. Kişilerin normal olan kişiliklerinde ve davranışlarında negatif değişiklikler oluşmaktadır.

Beyin Bölgeleri – Temporal Lob

Temporal lob, parietal lobun altındadır. Temporal lob dinleme, duyduklarını yorumlama ve Wernicke alanları ile ilişkilidir. İşitme; sözlü ve yazılı materyalleri anlamak ile ilgilidir. (Plotnik,2009)

Hipokampus temporal lobda bulunur. Beynin bu kısmı hafızayla ilişkilidir.

Temporal lob ayrıca görsel sistemle ilgili birkaç bileşen içerir. Resimler, kelimeler ve resimli sembollerle ayırt edilen bu alandaki hasarlar nedeniyle yüz tanımda zorluklar yaşanır.

Wernicke alanı anlamlı konuşmada, uygun kelimeleri seçmede önemlidir. Wernicke alanının şiddetli tahribatında kişi kelimeleri duyabilir ama bu kelimeleri mantıklı bir biçimde birleştiremez.

Bu lobun önünde duygularla ilgili bir bölüm vardır.

Beyin Bölgeleri – Parietal Lob

Parietal lob, somatik duyuların önce bilince girdiği ve daha sonra algılandığı yerdir. Duyusal bilgi toplama ve yorumlama alanının çoğu parietal lobda bulunmaktadır. Sıcak, soğuk, basınç, dokunma, tat ve genel vücut hareketlerinden sorumludur. Aynı zamanda daha yüksek bilişsel ve dilsel işlevlerle ilgili süreçleri de içermektedir. Beynin bu kısmı, organlardan gelen uyarıları almaktadır.

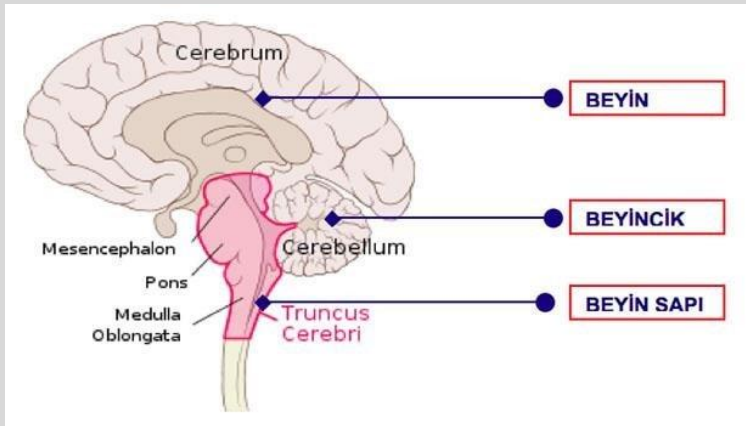
Sağ parietal lob, uzamsal dikkat veya başka bir ifadeyle dikkati yönlendirmede önemli bir rol oynamaktadır. Sol parietal lobda ise dili anlama ve kelimelerin anlamlarını tanımada önemli rol oynayan bölgeler vardır.

Eğer bu loblar hasar görmüşse kişi duyduğu konuşmayı anlamakta ve konuşurken uygun kelimeleri bulmakta zorlanır. Sol parietal lob dikkatin yönünü mekanın sağına verilmesi ile sağ parietal lobun ise dikkatin yönünü mekanın sağına ve soluna verebilir.

Beyin Bölgeleri – Oksipital Lob

Oksipital lob beynin arkasında bulunur ve çevremizdeki nesne, hayvan ve insanları algılamamızı sağlar. Oksipital birincil görme alanı lobun sonunda bulunur ve gözde bulunan reseptörlerden elektrik sinyallerini alır. Görsel bağlantı alanı birincil korteksin yanında bulunur ve hafif çizgiler, renkler ve dokular gibi basit görsel öğelerden oluşur. Bunları insanlar, nesneler ve hayvanlar gibi anlamlı ve eksiksiz görsel algılara dönüştürür.

Oksipital lob hasarlı kişilerin görme yeteneğinde büyük kayıplar kaydedildi (Cüceloğlu, 1977;76) ve dağınık illüzyonlar görüldü. (Özkan, 1993:137)

Beyincik (Serebellum)

Beyincik, beyin ile beyin sapı arasında yer almaktadır. Hareketleri koordine etmektedir. Zıplama, koşma, yürüme veya hareketsiz durma gibi düzenli, amaçlı hareket etmemizi sağlamaktadır. Vücudu dengede tutmaktadır. Denge yürüme için önemlidir.

Beyin Sapı

Beyin sapı, beyin ve omurilik arasında köprü görevindedir. Omurilikteki sinirler buradan beyine ulaşmaktadır. Bireyin istem dışı, kontrolü dışında olan yaşamsal fonksiyonlarından sorumludur. (Şenel, 2003:4)

Bu bölgede bir hasar olduğunda kalp ve solunum durabilir ve kişi ölebilir. Sonuç olarak biyolojik, psikolojik, sosyal ve kültürel faktörler davranışın ve kişiliğin önemli etmenleridir. Bu durumda bir eylemden yalnızca biri sorumludur demek söz konusu değildir. Kaynak: <https://www.dunyadanismanlikmerkezi.com/beyin-bolgeleri/>

Sıcak, soğuk, basınç, **dokunma**, **tat** ve genel vücut hareketleri (Parietal Lob)

Duyusal bilgi toplama ve yorumlama

İşitme; sözlü ve yazılı materyalleri anlamak (Temporal lob)

Dili anlama ve kelimelerin anlamlarını tanıma - yüksek bilişsel ve dilsel işlevler

Görme; Resimler, kelimeler ve resimli sembollerle ayırt edilmesi (Temporal lob)

Çevremizdeki nesne, hayvan ve insanları algılama (Oksipital Lob)

Hafıza (Hipokampus)

Duygular

→Duygusal düzenleme, sosyal etkileşim ve kişilik (Parietal Lob)

→Konuşmada, uygun kelimeleri **seçme**

→İnsan davranışı için gerekli olan daha zor **karar**lar ve **etkileşim**ler (Frontal Lob)

→Ahlaki **yargılar**

Kâinat, matematik kaideleri çerçevesinde yaratılmıştır.

Ölçülemeyen hiçbir şey, bilimin konusu olamaz.

Her şey ölçülebilirdir.

Akıl, Zekâ, Zihin ve Şuur bile...

...ve HAYAL...

Hayal edebiliyorsak, başarabiliriz.

Hayal edebildiğimiz müddetçe, beynimizin gücü sonsuzdur.

Hayal, beynin kabiliyetini gösterir.

Hayal gücü sonsuz olanın, beyin gücü de sonsuzdur.

Beynimizin gücü, hayallerimizle sınırlıdır.

Her şey kendi beyninizde, kendi iradenizde, kendi elinizde...

Beyin... İnsan beyni!

Bir donanım olan beyin, insanı insan, âdemi adam yapan veya yapmayan bir organdır. Akıl yazılımı, zekâ ise işletim sistemidir beynin.

Ruhumuzun, kimliğimizin, şahsiyetimizin, onurumuzun, haysiyetimizin ve biz olmamızın yegâne ve nadide kumaşı, beynimizin sinir iplikçileri ile örülü olarak, kafatasımız içerisinde kullanılmayı beklemektedir.

Evet... Beyin Sizsiniz!

[Prof. Dr. İsmail Hakkı Aydın](#) (Beyin Sizsiniz - Arka Kapak Yazısı (Tanıtım Bülteninden))

Bilim ve teknoloji, günümüzde çok hızlı ve baş döndürücü bir seviyede ilerliyor, yeni kapılar, hayalleri zorlayan ufuklar açıyor önümüze...

Beyin bir bilgisayar gibi yüklenebilir hâle getirilebilecektir. İstedığımız bilgiyi, kitapları ve hatta her türlü tecrübeyi bir mikroçipe yerleştirerek beynimize implant etmek mümkün

olunca, bütün beyinler her türlü bilgiyi ihtiva edebilecektir. Hatta istediğimiz yabancı lisanı öğrenebileceğiz. Daha da ötesi var... Çok yakın bir gelecekte, dünyadaki bütün beyinler birbirleri ile iletişime geçerek gerek bilgi gerek tecrübe paylaşımında bulunabileceklerdir!

Ya tasarım bebekleri! İsmarlama bebekler...

Gelişen embriyo teknolojisi, genetik mühendisliği, Nöroteknoloji ve Nörokuantoloji, insanlığı bir başka boyuta taşıyabilir duruma geldi. Bu sayede, ismarlama bebeklerin ayak seslerini duyar olduk! Genetik düzenlemeler ile anne ve babaların üstün zekâlı, uzun boylu, yeşil gözlü, sarışın, güçlü, kuvvetli, kabiliyetli, hastalıklara dirençli, sanatkâr ruhlu mükemmel bebekler sipariş edebildikleri; suyun altında saatlerce kalan insanların tasarlandığı veya insanların çok daha uzun ömürlü, uzun uzay yolculuğuna dayanıklı ve dirençli, hastalıklardan arındırılmış, sağlıklı hatta ölümsüz “üstün insan ırkı”nın yaşadığı bir dünya gerçekten de var olabilir!

Lâkin faydalarının yanında, bunun çok korkutucu ve dehşetâmez birçok yönü vardır. Süper biyoteknolojik varlık hâline getirilen beyinler, gelecekte şimdiden tahayyül edemeyeceğimiz boyutlarda sıkıntılara, tehlikelere ve hatta felaketlere de neden olabilir. Her şeyin tedbirini şimdiden almak gerek. Yoksa, “Bırakın beynimiz ve genlerimiz bize kalsın!” demek için çok geç olabilir!

Tabii klasik matematik, fizik, zaman ve mekân kavramlarını altüst eden Kuantum... Bu çerçevede; “Konnektom, Laniakea, Epigenetik, Tanrısal Bir Parçacık Beyin, Nörobilim, Nörokuantum, Nöroteknoloji, Nörofilozofi, Yapay Zekâ, Androidler, Atomaltı Âlem, Leptonlar, Kuarklar, Tanrı Parçacığı Bozonlar, Gravitonlar, Sicim Teorileri, Titreşen Evren, İdeler Âlemi, Gölge, Kurgulanmış Bilgisayar Oyunundan Farksız Olan bir Kâinat, Holografik Beyin, Holistik Evren, Holistik İnsan, Holistik Mahlûkat, İllüzyonla Geçen Ömür, Ütopya, Bağlantısallık Matematiği, Kutsal Kitaplarla ilgileri, Teolojik Yorumları, Kur’ânî Perspektiften Düşünceleri” ve çok daha fazlası bu kitapta...

Hepsi sırlanmış ve bu kitabın içine saklanmış, okurlarının düşünce ve hayal boyutu oranında gizlenmiş! Okurlarının ferasetini de heyecanla merak ediyor bu kitap...

[Prof. Dr. İsmail Hakkı Aydın](#) (Beyin Sizsiniz -2 - (Tanıtım Bülteninden))

Genetik yapımız ve Kültürel kalıtımımız bizi nasıl etkiliyor?

Genetik Miras

Genetik miras ne demek?

Hücrelerimizin çekirdeğindeki kromozomlarla nesilden nesile aktarılırlar. Kromozomlar DNA’dan oluşur, **genetik karakterleri aktaran genler de DNA’larda bulunur**. Tıpkı genetik karakterler gibi bazı hastalıklar da genetik kodlarla nesilden nesile aktarılır.

Kaynak: Prof. Dr. Osman Müftüoğlu - Hürriyet

DNA

Deoksiribo nükleik asit veya kısaca **DNA**, tüm organizmaların ve bazı virüslerin canlılık işlevleri ve biyolojik gelişmeleri için gerekli olan genetik talimatları taşıyan bir nükleik asittir. DNA’nın başlıca rolü bilgiyi uzun süre saklamasıdır. Protein ve RNA gibi hücrenin diğer bileşenlerinin inşası için gerekli olan bilgileri içermesinden dolayı DNA; bir kalıp, şablon veya

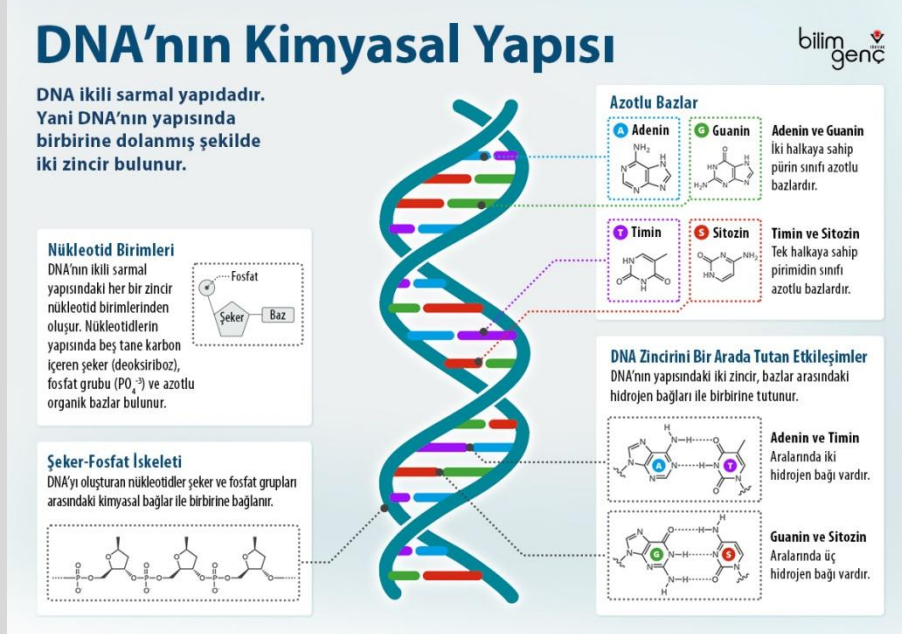
reçeteye benzetilir. Bu genetik bilgileri içeren DNA parçaları gen olarak adlandırılır. Bazı DNA dizilerinin yapısal işlevleri vardır (kromozomların şeklini belirlemek gibi), diğerleri ise bu genetik bilginin ne şekilde (hangi hücrelerde, hangi şartlarda) kullanılacağını düzenlenmesine yararlar.

Kimyasal olarak DNA, nükleotit olarak adlandırılan basit birimlerden oluşan iki uzun polimerden oluşur. Bu polimerlerin omurgaları, ester bağları ile birbirine bağlanmış şeker ve fosfat gruplarından meydana gelir. Bu iki iplik birbirine ters yönde uzanır. Her bir şeker grubuna baz olarak adlandırılan dört tip molekülden biri bağlıdır. DNA'nın omurgası boyunca bu bazların oluşturduğu dizi, genetik bilgiyi kodlar. Protein sentezi sırasında bu bilgi, genetik kod aracılığıyla okununca proteinlerin amino asit dizisini belirler. Bu süreç sırasında DNA'daki bilgi, DNA'ya benzer yapıya sahip başka bir nükleik asit olan RNA'ya kopyalanır. Bu işleme transkripsiyon denir.

Hücrelerde DNA, kromozom olarak adlandırılan yapıların içinde yer alır. Hücre bölünmesinden evvel kromozomlar eşlenir, bu sırada DNA ikileşmesi gerçekleşir. Ökaryot canlılar (yani Hayvan, bitki, mantar ve Protistalar) DNA'larını hücre çekirdeği içinde bulundururken prokaryot canlılarda (yani bakteri ve arkelerde) DNA, hücre sitoplazmasında yer alır. Kromozomlarda bulunan kromatin proteinleri (histonlar gibi) DNA'yı sıkıştırıp organize ederler. Bu sıkışık yapılar DNA ile diğer proteinler arasındaki etkileşimleri düzenleyerek DNA'nın hangi kısımlarının okunacağını kontrol eder.

Kaynak: <https://tr.wikipedia.org/wiki/DNA>

DNA Katlanması İstanbulÜni

Genetik-Sosyal-Gelişimsel-Kişilik Modelinde Kalıtsallığın Yeri - Prof. Dr. Kemal Arıkan

Yeni doğan bir bebeği karşıladığımızda aklımıza gelen ilk sorulardan biri fiziksel özelliklerinin anneye mi yoksa babaya mı benzediğidir ki buna biraz gözlemlerle kolaylıkla cevap verebiliriz. Öte yandan; çocuğun zekâsı, kişisel tercihleri, mizacı gibi psikolojik özellikleri söz konusu

olduğunda genlerin etkisini bu kadar kolay gözlemlemek bu kadar kolay olmamakta ancak genetik çalışmalar gösteriyor ki sosyal ve psikolojik kişilik özelliklerinin hatırı sayılır bir kısmı aslında genetik faktörlere bağlı.

Davranışsal Genetik Kalıtsallık Nedir?

Kalıtsallık, bir özelliğin toplumda görülmesinde etkili olan genetik çeşitlilik payını ifade eder. Kalıtsallığı etkisini ölçmek için tek yumurta ikizleri (%100 genetik olarak aynı olan) ve çift yumurta ikizleri (%50 aynı) karşılaştırılır. Böylece bir özelliğin ne kadar kalıtsal olduğu ne kadar çevrenin etkisinde olduğu gözlemlenir. Buna göre bir fiziksel ya da psikolojik özelliğin görülmesi ile,

- Tek yumurta ikizlerinin genetiği arasındaki bağlantı çift yumurta ikizlerinden fazla olması **kalıtsal etkiyi**,

- Hem çift hem tek yumurta ikizi arasında bağlantı bulunması **paylaşılan çevrenin** (okul, aile, ülke vb.) etkisini,

- Hem çift hem tek yumurta ikizi arasında bağlantı bulunmaması **paylaşılmayan çevrenin** (farklı okul, arkadaş ya da orijinal deneyimler) etkisini göstermektedir.

Polderman'ın yaptığı meta analizde (2015) **geçmiş 50 yılı kapsayan 2,748 ikiz çalışmasına** bakılıyor. Toplam 14 buçuk milyon ikiz çiftinde 17 bin 804 özelliğin ne kadar kalıtsal olduğu inceleniyor. Bu özellikler arasında uzunluk, görüş, duyma, kardiyovasküler işlev gibi biyolojik fonksiyonlar olmakla beraber birçoğumuzun psikolojik özellik olarak niteleyebileceğimiz kişilik, mizaç ve davranışsal problemler de bulunuyor. **Meta-analizin sonucunda görülüyor ki psikolojik ve sosyal kişilik özellikleri de dahil olmak üzere bir özelliğin toplum içinde çeşitlilik göstermesinin %50'si genetik faktörler ile açıklanabilmekte.** Geri kalan yarısı ise çevre (paylaşılmayan çevre, yaşanan özel olaylar) ile ve hesaplama hatası ile açıklanabiliyor.

Kişilik özellikleri derken sadece içedönüklük-dışa dönüklük, deneyimlere açıklık, uyumluluk gibi büyük beş faktörlü kişilik modelindeki kişilik özellikleri değil aynı zamanda;

- Politik olarak liberallik-muhafazakarlık
- Sosyal olarak baskınlık
- Otoriteriyenlik
- Karşı gruplara karşı önyargıların olup olmaması (Barlow, Sherlock, ve Zietsch, 2017),
- Bilimsel araştırmalarda kullanılan anketlere katılma eğilimi (Littvay, Popa, & Fazekas, 2013) gibi kişisel ve sosyal tutum ve davranışlar da genetik özelliklerle açıklanabiliyor. Bunun yanında,
- Dinsel hizmet aktivitelere katılmanın %47'sinin,
- Mesleki olarak dini pozisyonda bulunmanın (misyonerlik, rahip vs.) %41'inin (Waller, Kojetin, Bouchard Jr, Lykken, & Tellegen, 1990) de kalıtsallıkla açıklanabileceğini gösteren çalışmalar bulunmakta.

Öte yandan genlerin kişilik özelliklerine olan etkisinin genetik belirlenimcilik tutumuna yol açmaması gerektiğini vurgulayan Barlow (2019), paylaşılan çevre ve paylaşılmayan çevrenin yerini ikiz çalışmaları üzerinden açıklıyor. Ülke, ev, aileyle yaşanan deneyimler, okul ve toplumun sosyal standartlar gibi ikiz bebeklerin gelişiminde maruz kaldığı ortak etkiler paylaşılan çevreyi oluşturur. Ancak, Polderman'ın yaptığı meta-analizde, **genleri hesaba kattığımızda paylaşılan çevrenin kişilik özelliklerindeki farkı açıklamakta etkisi yok denecek kadar aza düşmekte. Bunun bir açıklaması olarak da genlerin çevre algısındaki etkisi**

sunuluyor. Örneğin, genç ikiz çocuklarla yapılan bir çalışmada “okula bağlılık” araştırılıyor (Jacobson & Rowe, 1999). Öğrencilere, okuldaki öğretmenleri ya da arkadaşları tarafından kabul edilme, desteklenme, değer verilme ihtiyaçlarının karşılanıp karşılanmadığı soruluyor böylece çocukların okul çevresini nasıl algıladığı gözlemleniyor. Verilen cevaplardaki çeşitliliğin kız ikiz çocuklarında %45’i, erkek ikiz çocuklarında %17’si kalıtsallık ile açıklanabiliyor. Cevaplardaki çeşitliliğin geri kalanı ise paylaşılmayan çevre (benzemeyen farklı deneyimlerden) ya da hatadan kaynaklı olabileceği ortaya konuyor.

Genler ile Çevre Nasıl Etkileşiyor?

Sosyal, bilişsel ve psikolojik özelliklerin görülmesinde tek bir gen ya da çevre faktörü tarafından belirlenemeyeceği oldukça açıktır. Çevreyle genlerin etkileşimini inceleyen araştırmalar bir kişilik özelliğindeki çeşitlilikle çevresel faktördeki çeşitliliğin ne oranda örtüştüğüne bakıp **gen-çevre** etkileşiminde üç ana ilişki buluyorlar:

1. **Aktif Gen – Çevre Bağlantıları:** İnsan, çevreyle ilişkisinde sadece alıcı rolünde kalmamakta, kişiliğine, tercihlerine, ilgilerine ya da ihtiyacına göre çevresini oluşturmakta ya da halihazırdaki çevresini dönüştürebilmektedir. Örneğin, sosyal biri birçok sosyal etkileşimde bulunabileceği ya da var olan ilişkilerini derinleştirebileceği bir çevre arayıp bunu oluştururken, dürtüsel hareket etmeyi seven insanlar uyarıcı ve tahmin edilemez durumları tercih edebilir hatta şiddetlin olduğu ortamlara girebilir. Kişinin çevresini oluşturmada genlerin etkisi kişilik özellikleri üzerinden olabilmektedir.
2. **Uyaran Gen-Çevre Bağlantıları:** Bireysel farklılıkların çevreden farklı tepkiler gelmesini ifade eder. Kalıtsal olarak geçmiş bir kişilik özelliği çevreden farklı tepkiler gelmesine sebep olur. Örneğin, ebeveynlerin çocuklarına verdiği davranışlar (çevresel tepki) çocuğun genotipindeki çeşitlilik ile birebir örtüşmektedir (Avinun & Knafo, 2014).
3. **Pasif Gen – Çevre Bağlantıları:** Çocuğa sağlanan çevrenin oluşumunda ebeveynin taşıdığı genlerin etkisini ifade eder. Örneğin, zeki ebeveynler çocukların zihinlerini uyaracak çevre vermeye çalışır. Çocuğun genotipindeki değişiklik ebeveyn ya da kardeşin sağladığı çevredeki değişikliklerle örtüşüyorsa ve bu sağlanan çevre çocuktaki kalıtsal bir özellik (Örn. Zekâ) bağlantılı ise pasif gen-çevre bağlantısından bahsetmek mümkün olmaktadır. Barlow’un yukarıda bahsettiğimiz derleme çalışması (2019), insanın psikolojik olarak anlaşılmasında genetiğin göz ardı edilmemesi gerektiğine vurgu yaparken tıpkı bu yazıyı okuduğumuzda oluşabileceği gibi genetik çalışmaların insan algısında değişimler oluşturduğundan bahsetmektedir. Örneğin;

- **İnsan psikolojisinin genetik temelini inkâr eden insanlarda** ırkçılık ve cinsiyetçilik düşükken, psikolojideki genetik etkinin önemini kabul edenlerde **ırkçılık ve cinsiyetçilik** artış gösteriyor (Bastian & Haslam, 2006; Keller, 2005).

- **Psikiyatrik hastalıklara** baktığımızda, bu hastalıkların temelindeki biyolojik yatkınlığı öğrenenlerde, hastalığa sahip insanları **suçlama eğilimi azalıyor**. Bununla birlikte;

- **Zihinsel hastalıklara karşı biyolojik tutum** takınan kişilerin **iyileşmeye karşı** daha **karamsar, hastalığa yakalanmaya** karşı ise daha **korku dolu** bir tutum aldıkları görülüyor (Haslam & Kvaale, 2015; Kvaale, Haslam, & Gottdiener, 2013).

Bu çalışmalardan anladığımız üzere kişilik özelliklerinin açıklanmasında genetik faktörlerin yeri azımsanmamalı. Ancak, bu genetik tutumun insanı ırkçılığa, cinsiyetçiliğe ya da zihinsel rahatsızlıklara karşı karamsarlığa sürüklememeli. **Nitekim, yukarıda bahsedilen gen-çevre etkileşimlerinde görülüşü üzere genler çevrenin gücünü yok etmemekte, aksine, sosyal çevrenin etkisini ince ayrıntılarıyla görmemizi sağlamakta.** Bu sebeple, insanı anlamak

üzerine oluşturulan genetik, sosyal, gelişimsel ve kişilik modelinde kalıtsallığın yeri daha iyi anlaşılmalı.

KAYNAKÇA:

- Polderman, T. J., Benyamin, B., De Leeuw, C. A., Sullivan, P. F., Van Bochoven, A., Visscher, P. M., & Posthuma, D. (2015). Meta-analysis of the heritability of human traits based on fifty years of twin studies. *Nature genetics*, 47(7), 702-709.
- Barlow, F. K. (2019). Nature vs. nurture is nonsense: On the necessity of an integrated genetic, social, developmental, and personality psychology. *Australian journal of psychology*, 71(1), 68-79.
- Jacobson, K. C., & Rowe, D. C. (1999). Genetic and environmental influences on the relationships between family connectedness, school connectedness, and adolescent depressed mood: sex differences. *Developmental Psychology*, 35(4), 926.
- Barlow, F. K., Sherlock, J. M., & Zietsch, B. P. (2017). Is prejudice heritable? Evidence from twin studies.
- Littvay, L., Popa, S. A., & Fazekas, Z. (2013). Validity of survey response propensity indicators: A behavior genetics approach. *Social Science Quarterly*, 94(2), 569-589.
- Waller, N. G., Kojetin, B. A., Bouchard Jr, T. J., Lykken, D. T., & Tellegen, A. (1990). Genetic and environmental influences on religious interests, attitudes, and values: A study of twins reared apart and together. *Psychological science*, 1(2), 138-142.
- Avinun, R., & Knafo, A. (2014). Parenting as a reaction evoked by children's genotype: A meta-analysis of children-as-twins studies. *Personality and Social Psychology Review*, 18(1), 87-102.
- Bastian, B., & Haslam, N. (2006). Psychological essentialism and stereotype endorsement. *Journal of Experimental Social Psychology*, 42(2), 228-235.
- Keller, J. (2005). In genes we trust: the biological component of psychological essentialism and its relationship to mechanisms of motivated social cognition. *Journal of personality and social psychology*, 88(4), 686.
- Haslam, N., & Kvaale, E. P. (2015). Biogenetic explanations of mental disorder: The mixed-blessings model. *Current Directions in Psychological Science*, 24(5), 399-404.
- Kvaale, E. P., Haslam, N., & Gottdiener, W. H. (2013). The 'side effects' of medicalization: A meta-analytic review of how biogenetic explanations affect stigma. *Clinical psychology review*, 33(6), 782-794.

Kaynak: <https://www.kemalarikan.com/genetik-sosyal-gelisimsel-kisilik-modelinde-kalitsalligin-yeri.html>

Kültürel Kalıtım

İçgüdü

İçgüdü veya kalıtsal davranış, bir canlının doğasında var olan başka kompleks bir davranışa yönelme eğilimidir. **Öğrenme sürecinin etkili olmadığı, canlının önceki deneyimlerinden bağımsız biçimde verdiği tepkiler içgüdü kapsamında değerlendirilmektedir.** Bir kumsala bırakılan deniz kaplumbağalarının okyanusa yönelmeleri bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Kaynak: <https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0%C3%A7g%C3%BCd%C3%BC>

İçgüdü Kelimesinin TDK Sözlük Anlamı Nedir?

Tüm canlılarda ortak olarak bulunan temel duygu ve dürtülere içgüdü adı verilir.

Ruhbilimi Terimi:

Canlıları, araya akıl ve düşünce, bilinç girmeksizin, kendilerine yararlı ya da gerekli birtakım eylemlere yönelten doğal duygu.

Felsefe Terimi:

bir hayvan türünün bütün bireylerine kalıtım yoluyla geçen ve yaşamın korunmasına yarayan bilinçsiz eylem ve davranış biçimi.

Fitrat الفطرة

İnsanın doğuştan sahip olduğu bütün özelliklerini ifade eden bir terim.

Fitrat kelimesi “yarmak, ikiye ayırmak; yaratmak, icat etmek” mânalarına gelen fatr kökünden isim olup “yaratılış, belli yetenek ve yatkınlığa sahip oluş” anlamında kullanılır. İlk yaratılış, bir bakıma mutlak yokluğun yarılarak içinden varlığın çıkması şeklinde telakki edildiğinden fitrat kelimesiyle ifade edilmiştir. Buna göre fitrat ilk yaratılış anında varlık türlerinin temel yapısını, karakterini ve henüz dış tesirlerden etkilenmemiş olan ilk durumlarını belirtir (İbn Abdülber, XVIII, 57 vd.; Lisânü’l-‘Arab, “ftr” md.; Tâcû’l-‘arûs, “ftr” md.). Bütün varlığın yaratılışı sırasında Allah’ın türlere kazandırdığı bu temel yapıdan dolayı aynı kökten gelen fâtır kelimesi Kur’an’da Allah’ın isimlerinden biri olarak zikredilmiştir (meselâ bk. el-En’âm 6/14; Fâtır 35/1; ez-Zümer 39/46).

“Sen yüzünü Hanîf olarak dine, Allah insanları hangi fitrat üzere yaratmışsa ona çevir” (er-Rûm 30/30)

“Dünyaya gelen her insan fitrat üzere doğar; sonra anne ve babası onu yahudi, hristiyan, Mecûsî (farklı bir rivayete göre hatta müşrik) yapar” (Buhârî, “Cenâ’iz”, 79, 92; Müslim, “Kader”, 22-25)

Kaynak: <https://islamansiklopedisi.org.tr/fitrat> - Hayati Hökelekli

Rum Suresi 30.30 - Hakka yönelen bir kimse olarak yüzünü dine çevir. Allah’ın insanları üzerinde yarattığı fitrata sınıksız tutun. Allah’ın yaratmasında hiçbir değiştirme yoktur. İşte bu dosdoğru dindir. Fakat insanların çoğu bilmezler.

DİB- 30. âyetin “Allah insanları hangi fitrat üzere yaratmışsa ona ...” şeklinde çevirdiğimiz kısmı “din” veya “hanîf” kelimesini açıklamaktadır. Fitrat kelimesi Kur’an’da sadece bu âyette geçer. Aynı kökten gelen fetara fiili “yarattı” ve fâtır ismi de “yaratan” anlamında olmak üzere defalarca kullanılmıştır. Sözlükte “ilk yaratılış hali, temiz ve aslî tabiat” anlamına gelen fitrat, beşerî varlığın Allah’ın yaratma fiili sonucunda ortaya çıkan başlangıçtaki saf ve aslî halini ifade eden ahlâk ve psikoloji ile ilgili bir terimdir. Kur’an’da ve Hz. Peygamber’in hadislerinde fitrat kelimesinin, insan kişiliğinin çevre etkilerinden bağımsız olarak var olan özünü ve bütün insanlar için ortak ve genel olan oluşum ve gelişim kapasitesini belirtmek üzere kullanıldığı görülür. Tek tek her bir insanın geliştirdiği kişilik özellikleri bu ortak fitrattan beslenir. İslâmî öğretiyeye göre insanın ilk yaratılış durumu, temiz ve günahsız, gelişme ve olgunlaşmaya hazır ve elverişli, insan olmanın ve insanca yaşamının gerektirdiği bütün imkân ve özellikleri

bünyesinde taşıyan bir potansiyel tamliğa sahiptir. İnsan fıtratında Allah'ın varlığını ve birliğini tanımaya doğru tabii bir eğilim vardır. Hatta İslâm âlimleri genellikle, bu eğilimin ilk yaratılış anında insanla Allah arasında yapılmış temsilî sözleşme ile ilintili olduğu kanaatindedirler (bu konudaki yorumlar için bk. A'râf 7/172-173). Din duygusu insan fıtratının temel bir özelliği olmakla beraber, bu kendiliğinden uyanıp gelişmez. Zira insanda hazır bir Allah inancı değil, onu bu inanca götürecektir kabiliyet ve imkânlar vardır. İnsan kendi iç dünyası veya dış âlem üzerinde derinlemesine bir araştırma ve düşünmeye koyulduğunda yahut 33. âyette ve Kur'ân-ı Kerîm'in başka yerlerinde (bk. En'âm 6/63-64; Yûnus 10/12, 21-23; Lokmân 31/32; Zümer 39/49) değinildiği üzere, çaresizlik ve sıkıntı içinde bocaladığı bir anda bu duygunun belirtileri açıkça gözlenir. Fakat bu tabii eğilimin kişilik çapında yapılanması ve kalıcı bir özellik haline alması, içtenlikle ortaya konacak ciddi bir arayış ve çabayla birlikte, uygun bir çevrede gerçekleşebilir. Nitekim vaktiyle birçok cana kıydıktan sonra bundan pişmanlık duyup tövbe etmek isteyen kimseye o dönemdeki peygamberin çevresini değiştirmeyi tavsiye ettiğini belirten Resûl-i Ekrem bu hususa işaret etmiştir. Yine Hz. Peygamber'in şu hadisi, din duygusunun fitrî olduğunu, fakat kişinin içinde yetiştiği çevrenin ve özellikle ailenin bu duygunun şekillenmesi ve gelişmesinde veya geçici olarak yahut bütünüyle körelmesinde önemli etkiye sahip bulunduğunu göstermektedir: "Her çocuk fıtrat üzere doğar. Sonra ana babası onu yahudi, hristiyan veya Mecûsî yapar" (Buhârî, "Cenâiz", 80, 93; Müslim, "Kader", 22-25; hadisin değişik yorumları ve bu vesileyle ortaya çıkan bazı fıkıh ve kelâm problemleri hakkında özet bilgi için bk. D. B. Macdonald, "Fitra", İA, IV, 627-628). Bir başka hadiste de çocuğun konuşmaya başlayınca kadar fıtratını koruduğu belirtilerek (Müsned, IV, 24) kültür değerleriyle ilişki kurmanın en önemli vasıtası olan dilin bu konudaki etkisine işaret edilmiştir. İslâm bilginlerine göre göze görme kabiliyeti verildiği gibi fıtrata da Allah'ı tanıma ve O'na kul olma yatkınlığı verilmiştir. Henüz dış tesirlerin etkilemediği ve bozmadığı fıtratın yönü hayra, iyiye ve Allah'ın birliğini tanımaya yöneliktir. Fıtratın fâtırına (yaratıcısına) delâleti tabii olduğu için her insanın fıtratında, vicdanının derinliklerinde bir hak duygusu ve mârifetullah gizlidir. Ancak nasıl ki bir hastalık veya bir engel sebebiyle geçici veya sürekli olarak gözün görmesi mümkün olmuyorsa, fıtrat da dış etkilerle gerçek kabiliyet ve hedefinden uzağa düşebilir. Bir başka anlatımla, fıtratın belirleyici bir özelliği varsa da zorlayıcı bir etkisi yoktur; o daha çok hâricî tesirlere göre değişik şekiller alır. Bu sebeple, insandaki öfke, şehvet, menfaat düşkünlüğü gibi eğilimlerin de varlığını dikkate alan İslâm ahlâkçıları, dinî ve ahlâkî kurtuluş için tek başına fıtratın yeterli olmadığını, doğru dine yöneltecek bir peygambere ve ayrıca insanın aklını ve iradesini geliştirmesi için samimi bir çaba ortaya koymasına ihtiyaç bulunduğunu belirtmişlerdir. İşte âyette "Sen hanîf olarak bütün varlığıyla dine, Allah insanları hangi fıtrat üzere yaratmışsa ona yönel!" buyurularak fıtrat ile din arasındaki uyuma, fıtrattaki saf ve temiz yapıya, ayrıca insana da bu konuda görev düştüğüne, yani onu korumak için gayret sarfetmesi ve iradesini kontrol altında tutması gerektiğine işaret edilmektedir. Fıtrat kelimesinin İslâmî terminolojideki diğer bir anlamı da "âdet ve sünnet"tir. Bütün peygamberlerin ve ilâhî dinlerin doğru ve güzel bulup benimsedikleri ve müslümanların yapmaları gerekli olan dinî âdet ve uygulamalara da fıtrat denir (daha fazla bilgi için bk. İbn Sînâ, enNecât, s. 116-118; Elmalılı, VI, 3822-3824; Hayati Hökelekli, "Fitrat", DİA, XIII, 47-48).

Çevremizi nasıl algılıyor, nasıl bilgiye dönüştürüp depoluyoruz?

Duyu sistemi

Duyu organı, stimülasyonlar (uyarılmalar) sonucu çevreden aldığı bilgileri elektrik impulslarına çeviren organ. Bilgiler, sinirler aracılığıyla beyne iletilirken filtrelenirler; diğer organlardan gelen bilgilerle ve önceden beyinde depolanmış olanlarla karşılaştırılırlar ve

beyinde algıya dönüşürler. Duyu organları bilgileri reseptörler (alıcılar) vasıtasıyla toplarlar. En çok bilinen duyu organları, en basit haliyle, "5 duyu" olarak da adlandırılan; görme, koklama, işitme, tat alma ve dokunma işlevlerini yerine getiren göz, burun, kulak, dil ve deridir.

Antik filozoflar duyuuları "ruhun pencereleri" olarak tanımlamışlardır. Aristo bugün en çok bilinen 5 duyudan bahsetmiştir. Yaygın olarak bilinen, bu nedenle sıklıkla duyu sistemlerinin tamamını oluşturduğu düşünülen bu beşinin haricinde kaslarda, tendonlarda ve eklemlerde de duyu reseptörleri vardır. Bunlara kinestetik duyuular denir. Bunun haricinde iç kulakta dengeyi sağlayan reseptörler vardır ve bunlar denge duyusu sistemini oluştururlar. Dolaşım sisteminde kandaki karbondioksiti, basınç değişimlerini veya kalp atışı oranını tespit eden sensörler vardır. Ayrıca sindirim sisteminde açlık ve susuzluk hissini tespit eden reseptörler vardır. Bunların haricinde duyu sistemleri de vardır. Örneğin beyin alt kısımlarında beyin iç ısısını ölçen hücreler vardır.

Reseptörler

Duyu reseptörleri; ışık, ısı gibi herhangi bir haricî uyarıcıya tepki gösterebilen ve duyu sinirlerine sinyal gönderen organ ya da hücredir. İşlevlerine göre üçe ayrılırlar:

Kemoreseptörler

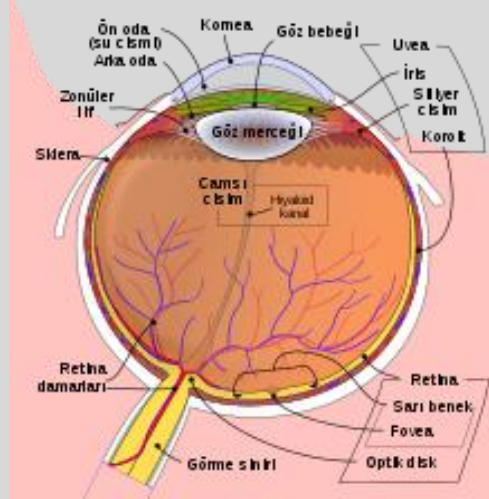
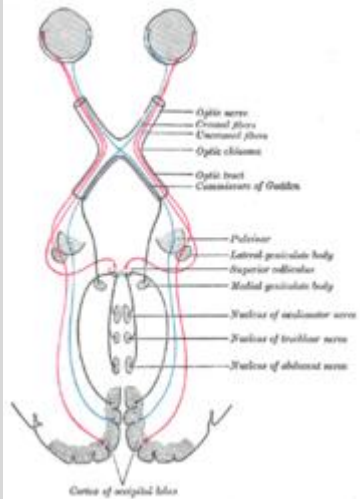
Kemoreseptörler, burun ve dilde bulunan koku ve tat reseptörleridir. Kimyasal uyarıları algırlar. Bazı iç organlarda da bulunurlar.

Fotoreseptörler

Fotoreseptörler, gözde bulunan reseptörlerdir. Işığı algırlar. Koni ve çomak hücreleri olmak üzere iki çeşidi vardır.

Mekanoreseptörler

Mekanik ve fiziksel uyarıları algırlar. Deride ve kulakta bulunur. Deride bulunan ve sıcak ile soğuk algılayanlara termoreseptör denir.

Gözde görme duyusunun oluşumunu ve bilgilerin beyne akışını gösteren bir şema.

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Duyu_sistemi

İşitme: <https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0%C5%9Fitme>

Görme: <https://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%B6rme>

Dokunma:

Tat Alma: https://tr.wikipedia.org/wiki/Tat_alma

Koklama: https://tr.wikipedia.org/wiki/Koku_alma

Algı

Algı, psikoloji ve bilişsel bilimlerde **duyusal bilginin alınması, yorumlanması, seçilmesi ve düzenlenmesi** anlamına gelir. Algı, duyu organlarının fiziksel uyarılmasıyla oluşan sinir sistemindeki sinyallerden oluşur. Örneğin, görme gözün retinasına düşen ışıkla, işitme kulağa gelen ses ile oluşur. Algı bu sinyallerin sadece pasif bir şekilde alınması değildir. Öğrenme, dikkat, hafıza ve beklenti ile şekillenebilir. Algı, bu "yukarıdan aşağıya etkileri" kapsadığı gibi duyusal girdinin "aşağıdan yukarıya" işlenmesini de içerir. "Aşağıdan yukarıya işlemler", basitçe, düşük seviye bilgi kullanılarak daha yüksek seviyede bilginin (örneğin şekiller ile nesne tanıma) oluşturulmasıdır. Yukarıdan aşağıya işlemler ile kastedilen, kişinin kavram ve beklentilerinin algıyı etkilemesidir. Algılama, sinir sisteminin kompleks işlemlerine dayanır, ancak bilinçsel farkındalığın dışında gerçekleştiği için çoğu zaman kişilere zahmetsizce gerçekleşir gibi gelir.

TDK

isim, ruh bilimi Bir şeye dikkati yönelterek o şeyin bilincine varma, [idrak](#):

İdrak

Bir öznenin kendisi veya dış dünyayla ilgili durum ve gerçeklerin farkına vararak onların bilgisini elde etmesine imkân veren duyum ve algılama faaliyeti. (Sensörler)

<https://islamansiklopedisi.org.tr/idrak>

Zihin – İnsanın idrak gücü

İdrak farkına varma, tanıma, kavrama, tasavvur etme, bilme gibi zihnin çok çeşitli ve karmaşık faaliyetlerini ifade eden genel bir terimdir. Kelimenin Arapça kökü olan derk “kavuşmak, yetişmek; olgunlaşmak, nihaî sınırına ulaşmak; bir araya toplamak; farketmek, anlamak ve bilmek” gibi mânalar taşımaktadır (Lisânü’l-‘Arab, “drk” md.). Kur’ân-ı Kerîm’de idrak fiil haliyle “nihaî aşamaya gelmek” (Yûnus 10/90), “ulaşmak, yetişmek” (en-Nisâ 4/78, 100; Yâsîn 36/40), “algılamak, görmek” (el-En’âm 6/103; eş-Şuarâ 26/61) anlamlarında kullanılmıştır. Terim olarak “bir nesneyi tam mânasıyla ihata etmek, bir nesnenin sûretinin akılda hâsıl olması, bir şeyin hakikatine ait imaj ve fikirlerin algılayanın zihninde temessül etmesi” şeklinde tanımlanmaktadır. Eğer idrak, olumlu veya olumsuz hiçbir yargı ihtiva etmeden yalnızca zihinde oluşan imaj ve kavramları ifade ediyorsa **tasavvur**, onlar hakkında bir yargıyı da beraberinde taşıyorsa **tasdik** adını almaktadır (et-Ta’rîfât, “el-İdrâk” md.; Tehânevî, I, 484).

İslâm düşünürleri idrake, algılama ve bilmenin her türünü içine alacak bir genişlikte yer vermişlerdir. Modern psikolojide “duyumlar” ve “idrak” başlığı altında incelenen konuları da ihtiva edecek şekilde insanın nasıl düşündüğünü ve nasıl bildiğini açıklamaya çalışan Ortaçağ İslâm psikolojisinde idrak kavramı zihnî faaliyetin her aşaması için kullanılmıştır. Fonksiyonları itibarıyla nebatî, hayvanî ve insanî olarak tasnife tâbi tutulan nefiste idrak gücü, geleneksel izaha uygun biçimde muharrik güçle birlikte hayvanî fonksiyonlar seviyesinde yer almaktadır. Dolayısıyla aklın devrede olmadığı idrak türlerinde insan ve hayvan ortaktır. “Müdrîke” adını alan idrak gücünün organ ve meleke kadrosu beş duyardan ibaret dış idrak güçleriyle hiss-i müşterek, hayal (musavvire), müfekkire (hayvanî nefis söz konusu olunca

mütehayyile), vehim gücü ve hâfıza (zâkire) denen beş iç duyudan meydana gelmektedir. Bütün bu fonksiyonlar, insanı hayvandan sadece derece itibariyle değil mahiyet açısından da ayıran aklın tasarruf ve yönetimi altında aklî idrakın yani bilme hadisesinin psikolojik malzemesini oluşturur. Buna göre dış dünyadaki nesnelerden etkilenen duyu organlarından her biri aldığı izlenimleri tek tek ortak duyuya iletir. Ortak duyu bu verilerin topluca algılandığı merkezdir (bk. DUYU). Dış duyuların idrakine “ihzas” (duyum) denir. Bir etkilenmenin sonucunda oluşan ihzas mevcut nesneyi, ondaki nasıllık, nicelik, yer ve durum gibi özel görünüşleri içinde topluca algılamaktır. Hayal gücü ise ortak duyudaki duyu formlarının nesneden bağımsız olarak yeniden idrak edildiği ve başka melekelerin işlevine sunulmak üzere tutulduğu merkezdir. Mütehayyile denilen asıl hayal gücü bu formların alınıp işlenmesinde aracı rolü üstlenmiştir. Vehim gücü de duyu formlarındaki yararlı-zararlı, haz ve elem gibi cüz’î anlamları idrak eder ve bu anlamlar hâfızada toplanır. Şu halde idrak olayı ortak duyuda hissî, hayal veya musavvirede hayalî, vehim gücünde de vehmî bir karakter taşımaktadır. Bunların üstündeki aklî idrak seviyesinde ise tahayyül fonksiyonu aklın aktif yönetimine girer ve mütehayyile gücü müfekkire adını alır; onun fonksiyonu düşünmedir. Düşünme, maddî bağlantılarından henüz kopmamış hayal formlarının küllî ve soyut kavramlara ulaşacak tarzda kullanılışı ve küllî bilgiye yöneliştir. Bu yönelişin aklî istidlâle ait şartları yerine getirmesi ve asıl soyut gerçeklerle buluşması durumunda aklî idrak yani bilme meydana gelir.

Duygu

Duygu, bireyin ruh hâlinde biyokimyasal (içsel) ve çevresel tesirlerle etkileşiminden doğan kompleks psikofizyolojik bir değişimdir. Kişiyi özgü sağlık duyusunu belirleyen temel faktör olup, insanın günlük yaşamında merkezi bir rol oynar. Bu yüzden pek çok bilim dalı ve sanat biçimi tarafından araştırılmıştır. Duyguların sayısı ve sınıflandırılması konusu tartışmalıdır.

Etnograflar, her dilde aynı olmayan kültürlere özgü duyguları tanımlamışlar ve bunlar kültüre özgü duyu kavramları olarak adlandırılmıştır. Duygular her dilde ve kültürde farklı ifade edilmektedir. Taşıdığı değer farklılaşmakta, ifade sayısı azalmakta ya da artmaktadır. Bazı dillerde sadece basit ayrımlar varken bazı dillerde duyu ifade ayrımları binlerle ifade edilmektedir. Duygusal ifade ayrımlarına hâkim olan kişilerin topluluk psikolojisinde etkinlikleri artmakta, anlaşılabilirlik yetilerindeki gelişimlerle daha hızlı ilerleme kaydedebilmekte ve buna bağlı olarak duygusal ayrımların eğitsel entegrasyonu yoğun olan ülkelerde ilerleme daha hızlı olmakta. Duygu ayrımında rekor kırabilecek diller Farsça, Arapça, Çince gibi diller olmasına karşın bu dillerin konuşulduğu ülkelerin eğitsel yoğunlukları az olduğu için başarılı olma oranları çok düşük olan ülkelerdir.

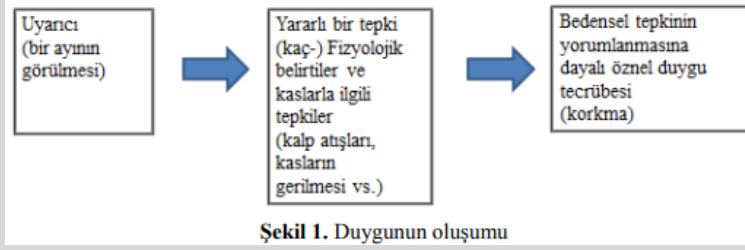
Kaynak: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Duygu>

7 temel duyu nedir?

Greenberg, doğuştan getirdiğimiz 7 tane temel duygumuz olduğunu belirtmektedir. Bu 7 temel duygunun amacı bizi hayatta tutmaktır. Bunlar: Korku, üzüntü, öfke, tiksinti, utanç, coşku ve şaşkınlıktır.

TDK

TDK Türkçe Sözlük’te (2011:729) duyu, “1. Duyularla algılama, his. 2. Belirli nesne, olay veya bireylerin insanın iç dünyasında uyandırdığı izlenim. 3. Önsezi. 4. Nesneleri veya olayları ahlaki ve estetik yönden değerlendirme yeteneği. 5. Kendine özgü bir ruhsal hareket ve hareketlilik.” olarak tanımlanmaktadır.

SÖZLÜKLERDEKİ TEMEL DUYGU KAVRAMLARININ YENİDEN TANIMLANMASI: BİR YÖNTEM ÖNERİSİ*

Ferdi Bozkurt - Türk Dili Okutmanı, Anadolu Üniversitesi Türk Dili Bölümü

Önsezi

TDK

isim Hiçbir belirti yokken bir şeyin olacağını sezme, içe doğma, *hissikablelvuku*, altıncı duyu, altıncı his:

isim, felsefe Temellendirilmeyen duygu, verilmemiş olanın, bilinmeyenin, özellikle gelecekle ilgili olanın önceden duyulması.

Edindiğimiz bilgiler nasıl kararlarımızı etkiliyor. Karar verirken nasıl düşünüyoruz, değer yargılarımız nasıl oluşuyor,

Bilgi

Doğruluğu gerekli ve yeterli delillerle temellendirilmiş suur muhtevaları.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/bilgi>

Bilgi, genellikle, geçerliliği veya doğruluğu varsayılacak şekilde mümkün olan en yüksek kesinlik derecesi ile karakterize edilen, kişiler veya gruplar için mevcut olan bir dizi gerçek. Bilginin tanımı kullanıldığı alana ve bakış açılarına göre değişiklik göstermektedir. Epistemolojide subje ile obje arasındaki ilişkiden doğan her türlü ürüne denir. Bilginin doğası, kökenleri ve boyutları ile ilgilenen dala epistemoloji adı verilir.

Bilgi elde etmenin birçok yolu vardır: algılama, akıl yürütme, hatırlama, alıştırma ve eğitim bunlardan bazılarıdır.

Bilgi çeşitleri

Varlık; çok boyutlu, çok yönlüdür. Bilgi de varlığa ilişkindir. Bu nedenle bilgi, ait olduğu alan, elde edilişi, özne nesne ilişkisi ve bilgi aktı açısından çeşitli türlere ayrılır.

Gündelik bilgi

Sadece duyu organları aracılığıyla dünyanın açıklanma biçimidir. Bu bilginin oluşumunda denemelerin, tecrübelerin ve gözlemlerin etkisi büyüktür. Belirli bir yönetime dayanılarak kazanılmış bir bilgi değildir, genel geçerliliği de yoktur. Örnek: birkaç yeşil elmanın ekşi olduğunu görünce; "*elmalar ekşidir*" genellemesine ulaşılabilir.

- Subjektiftir.
- Sonuçları kesin değildir.
- Nedensellik ilkesine dayanmaz.

Teknik bilgi

İnsanın temel ihtiyaçlarını karşılamak ve günlük yaşamını kolaylaştırmak amacıyla araç gereç yapımı ile ilgili bilgidir. Teknik bilginin bilgi aktı yararlıdır. Teknik bilginin iki türü vardır:

1. **Gündelik bilgiye dayalı teknik bilgi:** İnsanın gündelik yaşantısındaki tecrübelerle dayanarak araç gereç yapmasıdır.
2. **Bilimsel bilgiye dayalı teknik bilgi:** Bilimsel verilerden yararlanarak araç gereç yapılması ve insan hayatının kolaylaştırılması ile ilgili bilgidir. Mühendislik ve tıp bu alana girerler.

Sanat Bilgisi

Bu kavrama gücü, bilimden ve felsefeden farklıdır, akla dayanmaz. Duyguya, coşkuya ve sezgiye dayanır. Sanat bilgisi; sanatçı ile onun yöneldiği nesne arasındaki ilgiden doğan bir bilgidir. Sanatı diğer bilgi türlerinden ayıran en önemli özelliği sanatçının kullandığı ifade aracının farklı olmasıdır. Diğer bilgi türleri, ifade için kelime ve terimler kullanır. Buna karşı sanatçı; sesi, rengi ve maddenin çeşitli şekillerini de kullanır. Yöneldiği nesneyi özne olarak ifade eder.

Örnek: Mozart'ın 40. senfonisi ve Avignonlu Kızlar tablosu gibi sanat eserleri.

Dini bilgi

Bir dine inananların koşulsuz kabul ettiği bilgidir. Kaynağı doğa üstü bir güç (tanrılar) ya da geçmişte yaşamış bir fikir önderi (Buda, Konfüçyüs) olabilir. Kutsal olanla bunun karşısındaki insanın konumunu ifade eder. Dinsel bilgiye kesin iman ile inanılır, eleştirisi yapılamaz. Bu tür bilgiyi inanç olarak değerlendirmek doğru olur.

• Dogmatiktir.

- Evrensel gerçek, genellikle doğaüstü bir güç ya da güçlerin varlığı ile açıklanır.

Örnek: Cennet, cehennem, melek, şeytan, yaşam ağacı ve nirvana gibi kavramlar.

Bilimsel bilgi

Bilimsel yöntem ve akıl yürütme yoluyla varlıklar hakkında elde edilen bilgidir. Bilimsel bilgi nedensellik ilkesini kullanarak olgular üzerinde hipotezler üretir ve bunları deney ile sınar. DeneySEL testleri geçen hipotezler bilimsel bilgi dağarcığına katılır.

Bilimler üç gruba ayrılır:

1. Formal bilimler: mantık, matematik, bilişim, geometri.
2. Doğa bilimleri: fizik, kimya, biyoloji, coğrafya, jeoloji, astronomi, materyal bilimi, yer bilimleri...
3. İnsan bilimleri: psikoloji, sosyoloji, antropoloji, iktisat...

Bilimsel bilgi özellikleri:

- Nesneldir. Bireyden bireye değişmeyip herkes için aynıdır.
- Evrenseldir. Bilim herhangi bir milletin, ırkın malı değil bütün bir insanlığın malıdır.
- Akla ve mantığa dayalıdır. Bilimsel olan, akılsaldır.
- Birikimli olarak ilerler.
- Sistemli ve düzenlidir.
- Eleştiriye açıktır. Aksine kanıt gösterildiği zaman bilimsel bilgi geçerliliğini yitirebilir.

Felsefî bilgi

Şüphe edilerek başlayan düşünme yolculuğundaki şüphe edilemeyen en son düşüncedir. Felsefi anlamda bilgi, Platon'un Theatetus diyalogundan beri gerekçelendirilmiş doğru inanç olarak tanımlanır. Bilgi, doğru ya da yanlış olma olasılığı olan sanıdan farklıdır. Bilgi, doğruluğu yönünde yeterli gerekçelere sahip olunan inanç veya iddiadır.

Felsefî bilgi özellikleri:

- Subjektiftir.
- Eleştiricidir.
- Akla dayalıdır.
- Her sorunu aklın süzgecinden geçirir.
- Açıklamalarında bitmişlik ya da kesinlik yoktur.
- Sistemli, düzenli ve birleştirilmiş bir bilgidir

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Bilgi>

Mârifet

Sözlükte masdar olarak “bilmek, tanımak, ikrar etmek”, isim olarak “bilgi” anlamına gelen **ma’rifet (irfân)** kelimesi ilimle eş anlamlı gibi kullanılmakla birlikte aralarında bazı farklar vardır. İlim tümel ve genel nitelikteki bilgileri, mârifet tikeli, özel ve ayrıntılı bilgileri ifade eder. İlmin karşısı cehil, mârifetin karşısı inkârdır. Bu sebeple ilim kelimesi her zaman mârifetin yerini tutamaz.

“Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etmeleri için yarattım” (ez-Zâriyât 51/56) meâlindeki âyette geçen “ibadet etsinler” ifadesini sûfiler “beni tanısınlar” şeklinde yorumlamışlardır. Çünkü ibadet ibadet edilenin bilinmesine (mârifet) bağlıdır. Bilinmeyene ibadet edilmez, dolayısıyla mârifetsiz ibadetin bir anlamı yoktur. Sûfilere göre, “Allah’ın, kalbini İslâm’a açtığı bir kimse rabbinden bir nur üzere değil mi?” (ez-Zümer 39/22); “Ey iman edenler! Eğer takvâ üzerinde olursanız O size bir furkan verir” (el-Enfâl 8/29) meâlindeki âyetlerde geçen “nur” ve “furkan” kelimeleri de mârifete işaret etmektedir. Sûfilerin kutsî hadis olarak kabul ettikleri, “Ben bir gizli hazine idim, tanınmaya muhabbet ettim ve âlemi tanınmak için yarattım” ifadesi onlara göre âlemin yaratılış gayesinin muhabbet ve mârifetullah olduğunu göstermektedir. Bu sebeple bütün varlıkların fıtratında mârifet arzusu vardır.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/marifet>

Kavram

Kavram, nesnelerin ya da olayların ortak özelliklerini kapsayan ve bir ortak ad altında toplayan genel tasarımıdır.(Tdk) Kavramlar, soyuttur ve gerçek dünyada yoktur. Benzer olan fikirleri, insanları, olayları vs gruplandırmak için kullanılan bir sınıflamadır. Kavram yanılgıları ise daha çok kişisel deneyimler sonucu oluşmuş, bilimsel gerçeklere ve düşüncelere aykırı, anlamlı öğrenmeyi engelleyici bilgilerdir.

Kavram klasik mantıkta oldukça önemlidir. Kavramlar dille ifade edilirse buna terim adı verilir. Başka bir deyişle kavramlar nesnelerin soyut tasavvurları iken, bu tasavvurların dildeki karşılıkları ise terim olarak adlandırılır. Kavramlar işaretlerle ifade edilir. Bu işaretler sözlü veya sözsüz olabilirler. Bu işaretleri islam mantıkçıları "**delalet**" adıyla nitelemişler ve delaletleri tabii, akli ve vaazi delaletler olarak üç gruba ayırmışlardır. Her bir grup da sözlü veya sözsüz işaretler taşıyabilir ve böylece delaletler 6 gruba ayrılmış olur. İşte mantığı ilgilendiren sadece sözlü olan delaletlerdir.

Klasik Mantıkta kavram çeşitleri

Tek tek ele alındıklarında:

Tümel, tekil ve tikel kavramlar: Eğer bir kavram bir sınıfın tümüne işaret ediyorsa tümel, sadece bir elemanına işaret ediyorsa tekil kavram adı verilir. Örneğin şehir kavramı tümel iken, İstanbul tekildir. Kavramlar tek başlarına ele alındıkları zaman tümel ya da tekil olabilirler. Ancak, eğer kavramlar bir önermede kullanılırsa tümel ve tekil olabildiği gibi tikel de olabilirler. Tikel kavramlar bir sınıfın bir kısmına işaret eder. Örneğin bazı insanlar veya bazı şehirler tikel kavramlardır.[3]

Soyut ve somut kavramlar: Kavram bir cisme veya varlığa işaret ediyorsa somuttur. Örneğin taş, insan, beyaz gibi kavramlar somut kavramlardır. Ancak kavram bir oluş tarzını ifade ediyorsa soyuttur. Örneğin insanlık, beyazlık gibi kavramlar soyuttur. Şu şekilde de ifade edilebilir. Somut kavramlar insan zihninde bir konu içinde oluşurlar, soyut kavramlar ise konudan soyutlanmıştır.[3]

Kolektif ve distribütif kavramlar:

Pozitif ve negatif kavramlar:

Birbirleri ile ilişkilerine göre :

Öğrenme ve öğretme

Kavram öğrenme ve öğretme adımları şöyledir: [Duman, Bilal (2008). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Maya Akademi Yayınları. Ankara]

- Kavram adı
- Özellikleri tanımlama
- Hipotez kurma
- Alakalı bilgileri toplama, analiz etme ve yorumlama
- Özellikleri tanımlayan iyi ve benzer örnekler verme
- Özellikleri fark ettiren iyi ve ayırt edici örnekler verme
- Kavramın ayırt edici olmayan özelliklerine ilişkin örnekler verme
- Olumsuz örneklerle karşı olumlu örnekler verme
- Verilen örneklerin kavramı ve hipotezi kapsayıp-kapsamadığını tahmin etme
- Hipotezi değerlendiren bir kriteri kabul etme
- Uygulama sırasında ilişkisiz özellikleri ve örnekleri genişletme
- Yeni örneklerin öğrenciler tarafından tanımlanması
- Öğrencilerin kendi örneklerini açıklamaları sağlamalı
- Tanımlanan özelliklerin öğrenciler tarafından açıkça ifade edilmesini sağlama

Kaynak: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Kavram>

Dil

Kavram > Dil – Dil + Öğrenme + Düşünce > Bilgi

Bir milletin fertlerini müşterek kültür ve bilinç dairesinde bir araya getiren, ortak idealler etrafında buluşturan unsurların başında dil geliyor. Toplumlarda millî kimliğin inşası ve tekâmülü ile aidiyet duygusu ve bilinci dille gerçekleşiyor. Başkaca söylersek dil birliği, ülkü birliğini beraberinde getiriyor.

Hayal Etmek

Bir şeyi zihinde tasarlayıp canlandırmak, hayallemek, tahayyül etmek, imgelemek

Kaynak: TDK

Tecrübe

Tecrübe ya da deneyim, bir konuda zamanla elde edilen bilgi birikimidir.

Tecrübe kavramı felsefede geniş bir kullanım alanına sahiptir. Søren Kierkegaard felsefesinde sıklıkla işlenir.

Belirli bir konuda tecrübe sahibi olan kişiler o alanda uzman olarak nitelendirilir.

Kaynak: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Tecr%C3%BCbe>

العقل Akıl

İnsanı diğer canlılardan ayıran ve onu sorumlu kılan temyiz gücü, düşünme ve anlama melekesi.

Kur'an-ı Kerim'e göre insanı insan yapan, onun her türlü aksiyonlarına anlam kazandıran ve ilâhî emirler karşısında insanın yükümlülük ve sorumluluk altına girmesini sağlayan akıldır. Kur'an'da akıl kelimesi biri geçmiş, diğerleri geniş zaman kipinde olmak üzere kırk dokuz yerde fiil şeklinde geçmektedir. Bu âyetlerde genellikle "akletme"nin yani akılı kullanarak doğru düşünmenin önemi üzerinde durulmuştur. Kur'an terminolojisinde akıl "bilgi edinmeye yarayan bir güç" ve "bu güç ile elde edilen bilgi" şeklinde tarif edilmiştir (bk. Râgıb el-İsfahânî, "akl" md.). Dinen mükellef olmaya esas teşkil eden akıl birinci anlamdaki akıldır. Kur'an-ı Kerim "ancak bilenlerin akledebileceğini" söyler (el-Ankebût 29/43). Bu gücü ve bu bilgiyi iyi kullanmadıkları için kâfirleri, "... Onlar sağırdılar, dilsizdirler, kördürler; bu yüzden akledemezler" (el-Bakara 2/171) diyerek yermiş, "O, aklını kullanmayanlara kötü bir azap verir" (Yûnus 10/100) âyetiyle bütün insanlığı uyarmış ve akıllarını kullananların cehennem azabından kurtulacakları (bk. el-Mülk 67/10) belirtilmiştir. Kur'an'ın birçok âyetinde, akıl sayesinde kazanılan bilginin gene bu gücün kontrolünde kullanılması gerektiği, bunu yapmayanların sorumlu tutulacağı sık sık ifade edilmektedir. Kur'an-ı Kerim'de, eşyadaki nizamı anlama gücüne sahip olan akla, aynı zamanda ilâhî hakikatleri sezme, anlama ve onların üzerinde düşünüp yorum yapma görev ve yetkisi de verilmiştir. Nitekim, **"Allah âyetlerini akledesiniz diye açıklamaktadır"** (el-Bakara 2/242) âyetiyle aklın bu fonksiyonuna işaret edilmiştir.

Kaynak: <https://islamansiklopedisi.org.tr/akil> - Süleyman Hayri Bolay

Akıl (Arapça: عقل) ya da us, felsefede kavram oluşturma ve bunlara göre hükmetme kapasitesidir. Bugün Batı'da bu kavramı, büyük ölçüde akılı anlayışla yüzleştiren, ancak algılamadan ayıran Alman filozofu Immanuel Kant'ın etkisindedir.

Immanuel Kant'a göre aklın sınırları şöyle çizilmiştir:

"Akıl, fenomenlerin benzerliğinden kurallara varma yeteneğidir." [1] Başka bir yerde de "Akıl, kösnüllüğü kendi sınırlarını genişletemeden kısıtlar" demektedir.

Rudolf Eisler'in kapsamlı tanımına göreyse:

"Akıl (logos, epistêmê, intellectus, intelligentia, ratio, entendement, understanding) geniş kapsamıyla kösnüllüğün karşısındaki zekâ olan düşünme gücüdür. Daha dar bir kapsamdaysa akıl, anlayış karşısında ruhun bir bütün olarak anlama, (doğru) kavrama (soyutlama) hükme varma kapasitesidir. Kısacası akıl, birbiriyle bağlantı kurarak kıyaslayan, inceleyen düşünce

ve anlama, yani kelimelerin ve kavramların manalarını bilme yeteneği demektir. Akl-ı selim (bon sense) ise özel bir eğitim almadan normal insanda doğal olarak mevcut olan, normal, metodik olmaktan uzak ve dolayısıyla yanlış sonuçlara daha kolay varabilen kavrama ve hüküm verme gücüdür."

Arthur Schopenhauer'de akıl, sebep ve sonucu ayırt etmektir:

"Maddenin öznel bağıntısı veya aynısı olan nedensellik akıldır ve bundan başka bir şey değildir. Tek işlevi ve tek gücü nedenselliği kavramaktır."

René Descartes'in sözü de tanınmıştır:

"Akl-ı selim, dünyada en iyi dağılmış olandır; zira herkes ondan nasibini iyice almış olduğunu sanır. Hatta her konuda zor memnun edilebilen kişiler bile sahip oldukları akıldan fazlasını istememektedirler."

Kaynak: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Ak%C4%B1l>

Düşünme

Zihinsel bir süreç olarak düşünme. Düşünme sürecinin girdileri veri, enformasyon, bilgi, kanıt, inanç ve duyumlardır. Düşünme sırasında mantık, sağduyu veya yaratıcılık etkisi altında, akıl yürütme, sezme ya da düş kurma süreçlerinden biri ya da birden fazlası devreye girmektedir. Bu süreçlerin çıktısı ile ussal ya da usdışı düşüncelerdir.

Düşünme sistematik ya da rastlantısal olarak düşünce (fikir) üretimi ile sonuçlanan zihinsel bir süreçtir. Düşünme sırasında insan beyninin değişik bölgelerinde meydana gelen değişikliklerin aygıtlar yardımıyla gözlenmesine ve beynin anatomik yapısının ayrıntıları ile bilinmesine karşın, düşünmenin fizyolojik bir süreç olarak ayrıntılı betimlemesini yapmak henüz mümkün olmamıştır. Psikolojik açıdan düşünme daha çok algı ve anlaqla (zekayla) ilintilendirilmekte, problem çözme ve karar verme bağlamında ele alınmaktadır. Düşünme her türden akıl yürütmenin yanı sıra, sezme veya düş kurma şeklinde de tezahür edebilmektedir.

Düşünceler düşünen tarafından açıkça ortaya konduğunda, nesneler, kişiler, olgular ya da kavramlara ya da bunların meydana getirdiği daha karmaşık bütünlere ilişkin sembolik ifadeler biçimini almaktadır. Bu ifadeler ussal (rasyonel) olabildikleri gibi us dışı (irrasyonel) da olabilmektedir. İfadeleri meydana getirmek için kullanılan standart sembollere ve bu sembollerin kullanımına ilişkin kurallara dil denmektedir. Ancak düşüncelerin ifadesi için tek araç dil değildir: Resim, hareketli görüntü, ses, mimik ya da beden hareketleri (jestler) de düşünceleri ifade etmekte kullanılabilmektedir.

Düşünme çeşitli bakımlardan sınıflamalara tabi tutulmaktadır:

- Mantıklı düşünme-mantıksız düşünme.
- Somut düşünme-soyut düşünme.
- Tümdengelimsel düşünme-tümevarımsal düşünme.
- Bilinçli düşünme-bilinçsiz düşünme.
- Bilme-inanma.
- Gerçekçi düşünme-gerçekdışı düşünme-gerçeküstü düşünme.
- Mutlakçı düşünme-bulanık (İng. fuzzy) düşünme.
- Dikey (sistematik ya da programlı) düşünme-yanal (rastlantısal) düşünme.

Kaynak: Vikipedi – Düşünce maddesi
[Düşünme \(TDV – TDV İslam Ansiklopedisi\)](#)

Mantık

←
BACK

Düşünme faaliyetinde zihni hatalardan koruyan, doğru düşünmenin kurallarını, ölçülerini ve yöntemlerini gösteren ilim yahut sanat.

İstidlâl

←
BACK

Bir veya birden çok önermeden başka bir önerme çıkarma, akıl yürütme anlamında mantık terimi.

Şuur

←
BACK

şuur (belirtme hâli **şuuru**, çoğulu **şuurlar**)

1. (felsefe, psikoloji) İnsanın kendisini ve çevresini tanıma kabiliyeti.
2. (mecaz) Temel bilgi, temel görüş.
3. (psikoloji) İdrak ve bilgilerin zihinde aydınlık ve berrak olarak izlenme süreci.

<https://tr.wiktionary.org/wiki/%C5%9Fuur>

Karar verirken nasıl düşünüyoruz, değer yargılarımız nasıl oluşuyor?

Karar verme

←
BACK

Psikolojide karar verme, bir fikrin veya hareketin mümkün diğer seçenek arasından seçilmesiyle sonuçlanan zihinsel (cognitive) bir işlem olarak dikkate alınır. Her karar verme işlemi bir hareketle sonuçlansın veya sonuçlanmasın, mutlaka nihai bir seçim ortaya koyar. Tanımlamak gerekirse, karar verme, karar verenin tercih ve değerlerine göre alternatifleri belirlemesi ve onlar arasından seçim yapmasıdır.

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Karar_verme

● **Tat** alma insanlarda aynıdır. **Lezzet** ise öğrenilmiş bilgidir. Ailede acı seviliyorsa ve çocuğun aileye karşı bir tepkisi yoksa, o çocukta acıyı lezzet olarak olumlu bulur.

Karar Teorisi (Decision theory)

←
BACK

Karar teorisi (ing.:Decision theory) matematik ve istatistikte; değerlerin, belirsizlikler ve diğer konularla ilgili tespiti ile bir karar verme ve elde edilen optimum karar ile ilgilenir. Kararları birbirini etkileyen, çıkar çatışması içinde olan oyuncu etkileşimleri hasebiyle oyun kuramı ile yakından ilgilidir.

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Karar_teorisi

Oyun teorisi : https://tr.wikipedia.org/wiki/Oyun_teorisi

←
BACK

Oyun kuramı sonradan uluslararası politikada da kullanılmaya başlandı. II. Dünya Savaşından sonra birkaç büyük devletin uluslararası sistemi belirlediği bir ortamda bu teoriye başvurulabilir. Bu alanların başında çatışma analizi ve strateji konuları gelmektedir. Bu temelde kurulan oyun modelleri başlıca iki varsayıma dayanmaktadır:

• **Sıfır toplamı model:** Bu modelde, taraflardan birinin kazancı doğrudan bir diğ erinin kaybı anlamına gelmektedir. [Soğ uk savaş](#) döneminde büyük güçler açısından bu tür bir iliş ki var. Böyle bir durumda dahi taraflar kendi aç ılarında en rasyonel stratejiyi bulmaya çalış ırlarsa birisi "en iyisini" seçerek bir denge noktasını yakalayabileceklerdir.

• **Sıfır toplamı olmayan model:** Bu model, taraflar yine esas olarak birbirlerine rakip olmakla beraber, her iki tarafın da kârlı olabileceğ i denge durumları söz konusu olabilmektedir. Oyun teorisinin uluslararası politikaya uyarlanması konusunda üçüncü ç abalar [Thomas C. Schelling](#)'in çalış maları olmuştur.

[David Ruelle](#) bu konuda [Rastlantı ve Kaos](#) kitabında ş unlara yer vermiştir:

Bir baş ka oyun da şöyle olabilir: Ben birden fazla sığın ağ ın bulunduğ u bir savaş alanındayım, siz de küçük bir uç akla tam üstümd e daireler çiziyor ve tepeme bir bomba bırakmak için fırsat kolluyorsunuz. Normalde benim çevredeki en sağlam görünü ş lü sığın ağ ı seçmem ve orada saklanmam gerekir ama sizin de normalde yapabileceğ iniz en doğru iş benim en iyi sığın ağ ı seçmiş olabileceğ imi düşünerek orayı bombalamaktır. Bunu bildiğ im için benim o denli sağlam görünmeyen ikinci sığın ağ ı seçmem gerekmez mi? Eğer ikimiz de çok akıllıysak olasılıklara dayanan stratejiler izleriz. Örneğ in ben çevredeki çeş itli sığın aklar arasında bana en fazla kurtulma ş ansı verecek özelliklere sahip olanları arar, bundan sonra nereye saklanacağ ımı belirlemek için yazı-tura atar ya da geliş iğ üzel sayılardan oluş an bir liste kullanırım. Siz de beni vurma ş ansınızın en yüksek düzeyde olduğ u sığın ağ ı belirlemek için benzer biçimde olasılıklardan yararlanırsınız. Bu size saç ma gelebilir ama ikimiz de akılcı davranabiliyorsak yapacağ ımız budur. Doğ al olarak ben hareketlerimi gizlemezsem sizin iş iniz kolaylaş ır, buna karş ılık siz de nereyi bombalamayı tasarladığ ınızı bana sezdirmemeye çalış malsınız.

Günlük hayatta patronunuz, sevgiliniz ya da ülkenizi yönetenlerin sizi yönlendirmeye çalış tığ ını sık sık görürsünüz. Size önerdikleri oyun, seçeneklerden birinin kesinlikle daha parlak görüldüğ ü bir seçimdir. Bu seçenekte karar kıldığ ınız zaman karş ınıza yeni bir oyun çıkar ve böylelikle kısa bir süre sonra akılcı seçimlerinizin sizi aslında hiçbir zaman istememiş olduğ unuz bir yere getirdiğ ini görür ve tuzağ a düştüğ ünüzü anlırsınız.

Bu noktaya gelmemek için yapacağ ınız şey arada bir beklenmedik biçimde davranmaktır. En çekici görünen seçeneklerden uzak durduğ unuz zaman kaybettiğ iniz şeylerin karş ılığ ında daha özgür olabilirsiniz.

Doğ al olarak hedefiniz sadece beklenmedik biçimde davranmak değ il, bunu belli bir olasılık stratejisine uygun olarak yapmaktır.

Asimetrik Bilgi

Bilgi, kuşkusuz her alanda çok önemli bir birikimdir. Bilgi birikimi olmadan yapılan iş ler çoğ u kez kötü deneyimlerle biter. Küçük bir kasabada yaşayan, elinde dedesinden kalma antika bir cep saati olan ve bu saati en yüksek fiyata satmak isteyen bir kişı düşünelim. Ve yine düşünelim ki bu saate kasabanın saatçisi 1,000 TL değ er biçmiş olsun. Bu kiş inin önünde üç seçenek vardır. Bu saati: (1) Kasabanın saatçisine satmak, (2) Kasaba gazetesine vereceğ i ilanla satmak, (3) İnternet üzerinden işlem yapan müzayede sitelerinde açık arttırmaya koymak. Kasaba gazetesine vereceğ i ilan için ödeyeceğ i para 20 TL, internet sitesine ödeyeceğ i bedel ise satış değ eri üzerinden yüzde 5 olsun. Eğer ilanla satabilir ve saatçinin dediğ i miktarı alırsa eline geçecek net değ er 980 TL, eğer aynı bedele internet sitesi aracılığ ıyla satarsa eline geçecek net değ er 950 TL'dir. Her iki durumda da en iyisi bu saati 1,000 TL'ye saatçiye satmaktır. Buna karş ılık internet sitesinde saatin açık arttırma yoluyla daha yüksek bir değ ere satılması olasılığ ı da vardır. Diyelim ki bu kişı saati internet sitesine 1,000 TL başlangıç değ eriyle koymuş ve sonunda 1,400 TL'ye satmış olsun. Bu durumda siteye

ödeyeceği komisyonu düşersek eline 1,330 TL geçecek ve saatçinin öngördüğünden 330 TL fazla kazanç elde etmiş olacaktır. Ortaya çıkan bu 330 TL'lik ek kazanç bu kişinin bilgi birikiminin sonucudur. Eğer bu kişi bu tür internet sitelerinin varlığını bilmeseydi saati 1,000 TL'ye satacak ve bu ek kazançtan (ki buna mikroekonomide tüketici rantı adı veriliyor) mahrum kalacaktı.

Yine aynı saati örnek verelim. Ve diyelim ki kasabanın saatçisi bu saat henüz dedenin elindeyken iki kez bakımdan geçirmiş ve içinde bir parçanın oldukça eskidiğini saptamış olsun. Bu durumda saatin ileride bozulma olasılığı taşıdığını bilmekte ve o nedenle değerinin biraz altında bir teklifte bulunmaktadır. Bu saati internet sitesinden açık artırmayla alan kişi ise bu bilgiye sahip olmadığı için bu saate daha yüksek bir fiyat teklif etmiş olmaktadır. Kasabanın saatçisi ile saati siteden satın alan kişi arasındaki bilgi farklılığı bizi asimetrik bilgi denilen olguyla karşılaştırır. 2001 yılında iki iktisatçıyla birlikte (A. Michael Spence ve Joseph E. Stiglitz) Nobel ekonomi ödülü alan George Akerlof, bu ödülü asimetrik bilgi üzerine yaptığı çalışmalarla almıştır.

Bu analiz bize bilgiye erişim konusunda farklı konumların olduğunu göstermektedir. Bu durumda, özellikle kullanılmış mallarda ya da müzayede ile satılan mallarda bilgi farklılığı fiyat farklılığını da birlikte getirmektedir. Yani pazarda fiyat farklılaşmasının bir nedeni de asimetrik bilgiden kaynaklanmaktadır.

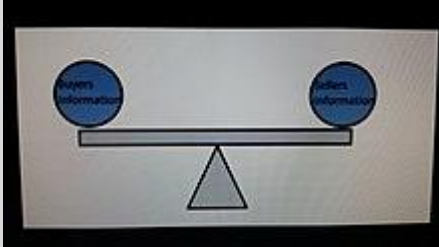
Kaynak:

Mahfi

Eğilmez

<https://web.archive.org/web/20150607164532/http://www.mahfiegilmez.com/p/ekonomi-sozlugu.html>

Asimetrik enformasyon

Kusursuz Bilgiyle Güç Dengesi

Asimetrik enformasyon, enformasyon asimetrisi, bilgi asimetrisi veya asimetrik bilgi, ekonomi ve sözleşme teorisi konularında, bir tarafın diğerine göre daha iyi veya daha fazla bilgi sahibi olduğu alım satım işlemlerinde verilen kararların incelenmesi[1] ile uğraşır. Bu durum, alım-satım işlemlerinde güç dengesizliğine neden olur. Bu sorunun örnekleri ters seçim (adverse selection) ve manevi zarardır. Enformasyon asimetrisi en sık olarak, müvekkil-vekil sorunu (principal-agent problem) çerçevesinde incelenir.

2001 yılında, George Akerlof, Michael Spence, ve Joseph E. Stiglitz "asimetrik enformasyonlu piyasalardaki analizleri için"[2] Nobel Ekonomi Ödülü'nü kazanmışlardır.

Ekonomik bir ilişkide taraflardan birinin diğeri hakkında yeterli bilgiye sahip olamaması anlamına gelen durumdur. Teoriye göre; Bilgi Asimetrisi ters seçim, ahlaki tehlike ve temsilcilik sorunu gibi sorunlara neden olmaktadır. İlk olarak George Akerlof tarafından 1970 yılında yazılan "The Market For "Lemons": Quality, uncertainty and the market mechanism"

adlı makalede ortaya konularak literatüre girmiştir. Çalışmada teori ikinci el otomobil piyasası üzerinden örneklenerek açıklanmıştır. Buna göre piyasada iyi ve kötü otomobiller (limon) vardır. Alıcı, otomobillerin kalitesi hakkında bilgi sahibi olamadığı için ortalama kaliteye göre bir fiyat belirler. Bu durum kötü otomobil satıcılarının işine gelir ama iyi otomobil satıcıları fiyatı beğenmeyerek piyasadan çıkar. Sonuç olarak piyasada sadece kötü otomobiller kalır. Bu durum ortalama kaliteyi düşürdüğü gibi fiyat oluşumunu da etkilemektedir.

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Asimetrik_enformasyon

AKL-ı SELİM العقل السليم

Hüküm ve kararlarında doğruyu yanlıştan, iyiyi kötüden ayıran akıl, sağduyu. Her insanda az veya çok duyarlık, hâfıza ve hayal gücü gibi akl-ı selîm de vardır. Descartes, “doğruyu yanlıştan ayırma gücü” diye tarif ettiği akl-ı selîmi (le bon sens) akıl ile aynı kabul eder ve bunun bütün insanlarda eşit olduğunu söyler. Buna göre akl-ı selîmin Kur’an’da (bk. er-Rûm 30/30) ve hadislerde geçen fıtrat ile yakın alâkası olduğu söylenebilir. Müfessirler fıtratı genellikle, “bütün insanların yaratılışında bulunan hak dini ve onun mesajlarını kabul etmeye müsait olan kabiliyet” şeklinde yorumlamışlardır. Hz. Peygamber de, “Her çocuk fıtrat üzere doğar; sonra ebeveyni onu yahudi, hristiyan veya Mecûsî yapar” (Müslim, “Kader”, 22) buyurmak suretiyle insanın yaratılıştan akl-ı selîm sahibi olduğuna işaret etmiş ve aklın bu özelliğinin çevre tesirleri ile bozulabileceğini belirtmek istemiştir. İbn Sînâ, selim olan insan fıtratının akıl diye isimlendirildiğini belirtir. Fahreddin er-Râzî ise aklın doğru bilgiye ulaşabilmesi için hiss-i selîme muhtaç olduğunu söyler.

Kaynak: <https://islamansiklopedisi.org.tr/akl-i-selim> - Süleyman Hayri Bolay

Yargı (felsefe)

Felsefede yargı, bir şeyin ya da iki şey arasındaki bağıntının gerçekliğini evetleyen ya da değilleyen düşünsel edimdir. Kelimenin kökeni Sevan Nişanyan sözlüğüne göre; Orta Türkçe yargı “çekişme, niza, müsabaka; mahkeme” sözcüğünden evrilmiştir. Bu sözcük Eski Türkçe aynı anlama gelen yar- fiilinden +gU ekiyle türetilmiştir.[2]

1. <https://sozluk.gov.tr/> 29 Aralık 2018 tarihinde [Wayback Machine](#) sitesinde [arşivlendi.](#) - Felsefe Terimleri Sözlüğü - 1975 yargı maddesi
2. ["Arşivlenmiş kopya"](#). 23 Ekim 2022 tarihinde kaynağından [arşivlendi](#). Erişim tarihi: 22 Ekim 2022.

AHKÂM الأحكام

“[Karar](#), yargı; ilim, anlayış” gibi mânalara gelen hüküm kelimesinin çoğul şekli. TDV_İA

Hüküm, özel mânada devlet ve hükümetin otoritesini ifade ettiği gibi, bir hâkimin belli bir konuda verdiği karar, **iki nesne veya fikir arasında kurulan bağlantı**, bir konuya uygulanan mantıkî kazıyye ve daha çok çoğul şekliyle fıkıh, nahiv ve diğer ilimlerde kaide mânalarında kullanılmış olan oldukça geniş kapsamlı bir kavramdır.

Fıkıh usulü âlimlerine göre hüküm, mükelleflerin fiilleriyle ilgili ilâhî hitabı, fıkıh âlimlerine göre de bu hitabın eserini ifade eder. Bu mânada ahkâm, teşrî veya teorik hukukun mukabili olarak pozitif hukuku ifade eden fûrû ile eş anlamlıdır. İslâm dininin getirdiği kuralların bütününe ahkâm-ı şer’iyye denilir. Şer’î hükümler de özelliklerine göre ahkâm-ı i’tikâdiyye, ahkâm-ı ameliyye ve ahkâm-ı ahlâkiyye gibi kısımlara ayrılır. İtikadî hükümlere, davranışlarla ilgili diğer hükümlere nisbetle temel teşkil etmeleri sebebiyle ahkâm-ı asliyye, ameli

hükümlere ise itikadî hükümlere nisbetle ikinci planda geldikleri için ahkâm-ı fer'îyye de denilmiştir. Amelî hükümler ayrıca kişinin yükümlülüklerini belirleyen hükümler mânasında ahkâm-ı teklîfiyye (ahkâm-ı hamse: vücûb, hurmet, nedb, ibâha, kerahet) ve bir şeyin diğer bir şeye sebep, şart veya mâni olarak konulması mânasına ahkâm-ı vaz'îyye olarak iki kısma ayrılır. Dinî kaynaklara dayanan ahkâm-ı şer'îyyeye mukabil, kelâm ilmi çerçevesinde ele alınan ve bir şeyin, **bir mefhumun varlık mefhumuyla müsbet veya menfi münasebeti hakkında aklın varabileceği yargılara da ahkâm-ı akliyye denir**

Ahlaki önerme

Ahlaki önerme, bir değer yargısı ifade eden önermelerdir. Olgusal önermeler olan hakkında bir yargı içerirken ahlaki önermeler olması gerekeni söyler. Bu tür önermelerde özne ve yüklem "malî" koşacıyla birbirine bağlanır.

Normatif etik

Normatif etik, belirlenimci etik, **değer etiği** ya da faydacılık gibi farklı etik türlerinden biridir ve asıl olarak Kant'ın etik üzerine felsefi düşüncelerinde belirginleşen bir eğilimin adıdır.

Normatif Etik Türleri Nelerdir?

Normatif etik türleri kendi içerisinde üç gruba ayrılır.

1- Ödev ahlakı:

Kişinin gerçekleştirdiği eylemlerde sadece kendi menfaatlerini değil, toplumun yararını da gözetmesine ödev ahlakı denir. Yardımlaşma ve dayanışma gibi erdemler, ödev ahlakının temel kriterleri arasında yer alır. Bireylerin başkalarına karşı sorumluluk hissetmesi için egoist davranışlardan kaçınması gerekir.

2- Erdem ahlakı:

Erdem ahlakı da normatif Etik türleri arasında yer alır. Dürüstlük, sağduyu, sorumluluk ve hoşgörü gibi evrensel değerler, erdem ahlakının temelini oluşturur.

3- Sonuçsalci Ahlak:

Bir eylemin hangi koşullarda, hangi maksatla ve ne için yapıldığını belirleyen ahlaki nosyona, sonuçsalci ahlak denir. Bu kavrama göre bir eylemin yapılış nedeni kadar da sonuçları da önemlidir. Bu nedenle sorumluluk gereği, eylemlerin olası sonuçları da göz önünde bulundurulmalı ve buna göre hareket edilmelidir.

Normatif Etik Yaklaşımları ve Kuramları Nelerdir?

1. "Doğru" nedir?
2. Doğru kavramının evrensel ölçekleri nelerdir?
3. Evrensel ahlak ve doğru mümkün müdür? Mümkünse evrensel ahlak kriterleri topluma uygulanabilir mi?
4. Eylemin doğruluğunu belirleyen temel unsurlar nelerdir?

Değer (Etik)

Değer kavramı, öncelikle genel anlamda kişinin nesne ile ilişkisinden doğan nitelik olarak anlaşılır. Bu anlamda değer öznel bir görüş açısından değerlendirilir. Dolayısıyla değer kişiden kişiye değişebilmekte, farklı türde değer düzeyleri ortaya konulabilmektedir. Değerin bir başka ya da ikinci bir anlamı ise, kişinin kendi kişiselliğinin dışında, yani insanın deneyimlerinin dışında kendi başına var olan kendinde bir nitelik olarak anlaşılır. Max Scheler ve Nicolai Hartman'da bu yönde bir görüş görülür. Buna göre değerler, biçimsel yönden ve içeriksel yönden olmak üzere ikiye ayrılırlar. Sonra bu alanlar da kendi alt bölümlerine ayrılabilirler. Değer kavramı hem nesne alanında hem de mantıksal alanda, ahlaksal alanda ve estetik alanda ortaya çıkar. Değerleri felsefenin ana konusu yapan ve ayrıca değerlerin incelenmesini hedefleyen felsefe eğilimi de söz konusudur ve değer felsefesi olarak adlandırılır.

Kaynak: [https://tr.wikipedia.org/wiki/De%C4%9Fer_\(etik\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/De%C4%9Fer_(etik))

Nefis ya da Nefs (نفس), Arapça kökenlidir, sözlükte ruh, bir şeyin kendisi, akıl, insan bedeni, ceset, kan, azamet, arzu ve kötü istekler gibi manalara gelmektedir.

Tasavvufî olarak da, "kendisinde iradi hareket, his ve hayat kuvveti bulunan latif buharlı bir cevherdir." şeklinde tanımlanır. Kötülüğü emreden manasında anlaşıldığı gibi, Allah tarafından insana üflenen ve "ruh-ı Rahmani", "ilahi ben" manasında da kullanılmıştır.

[https://tr.wikipedia.org/wiki/Nefis#:~:text=Nefis%20ya%20da%20Nefs%20\(%D9%86%D9%81%D8%B3,bir%20cevherdir.%22%20%C5%9Feklinde%20tan%C4%B1mlan%C4%B1r.](https://tr.wikipedia.org/wiki/Nefis#:~:text=Nefis%20ya%20da%20Nefs%20(%D9%86%D9%81%D8%B3,bir%20cevherdir.%22%20%C5%9Feklinde%20tan%C4%B1mlan%C4%B1r.)

Değer yargısı ne?

Değer yargıları bir gerçekliği değil, bir değerlendirmeyi içeren yargılardır, öznelir. Kişiden kişiye değişir. Kişinin yetiştirildiği, çevresinde olanlar, yaşadıklarına göre değişir ve şekillenir değer yargıları. Değer yargılarımıza göre inancımız vardır.

"İnsan, gözü olduğu için görmez, görme işlevini yerine getirmek için göz oluşur."

Değerlerimizden bağımsız davranışlarımız yoktur, diğer türlüysendeyse belli değer yargılarımız yoktur. Davranışlarımız değer yargılarımıza göre şekillenir.

Kişinin davranışlarını yöneten, yönlendiren, temelinde yatan kural ya da ilkeler kişinin değer yargılarıyla ilgilidir. Örneğin ben "dürüst" biri olmaya çok özen gösteriyorum, bunun için çalışıyorum çünkü dürüstlüğü bir "değer" olarak görüyorum.

Değer yargıları bir gerçekliği değil, bir değerlendirmeyi içeren yargılardır, öznelir. Kişiden kişiye değişir. Kişinin yetiştirildiği, çevresinde olanlar, yaşadıklarına göre değişir ve şekillenir değer yargıları. Değer yargılarımıza göre inancımız vardır. Fakat değer, tam olarak ya da sadece inançtan ibaret değildir, değerlerimiz daha çok zihinsel organizasyonlarımızdır.

Örneğin birinin annesine ve babasına gösterdiği saygı davranışı bir değerdir, bu davranışın çevresinde büyüyen bir çocukta bunu model alır ve bu değeri kabullenir. Değer yargılarımız yetiştirilmiş olduğumuz çevreden etkilenir ve yerleşir.

Değerlerimiz bir bakıma hayatımızın gayeleridir. Değerlerimiz sosyal yaşantımızın ölçütleridir, bir davranış seçme ve uygulama sebebimizdir.

<https://www.habereguven.com/ne-kadar-deger-yargisina-sahipsiniz>

Aslında sâdece cinâyet değil, insan eylemelerinin kâhir ekseriyeti sebepli değil, sâiklidir. Bir sebepten çok, bir şey için eylemelerde bulunuruz. İnsana, **neden diye değil, niçin diye** sormak lâzım gelir. Kültürel dünyâlarımızda yer alan bir dizi anlam-değer seti bizim maddî çevremize, eşyâya, diğer canlı varlıklara, nihâyet hemcinslerimize hangi şartlarda nasıl davranacağımızı belirler. Çok defâ da bunlara göre göre davranırız.

Kaynak: Prof. Dr. Süleyman Seyfi Öğün – Yeni Şafak köşe yazısından alıntı.

<https://www.yenisafak.com/yazarlar/suleyman-seyfi-ogun/siddet-nereden-nereye-1-4564385>

Davranış

<https://www.iienstitu.com/blog/davranis-nedir>

Konu	Açıklama	Örnek
Davranış	Canlıların dış dünyadaki uyarılara karşı verdiği tepkidir	Ağzımızın lezzetli bir yemek kokusu karşısında sulanması
Davranış Bilimleri	Davranışları araştırarak toplumsal ilişkiler ve düzenlemeler yapar.	Psikoloji, sosyoloji ve sosyal psikoloji
Davranış Bilimlerinin İlgili Alanları	Davranış problemlerini inceler ve çözüm yöntemlerini araştırır.	Ekonomi, antropoloji, siyasal bilimler, psikiyatri, sosyal bilimler ve hukuk
Örgütsel Davranış	Örgütün dinamik yapısını inceleyerek farklı durumlarda farklı davranışlar uygulanmasını sağlar.	Çalışanların şirket kültürüne uyumu
Kurumsal Davranış	İş yerindeki davranışların organizasyonun amaçlarına ulaşması için yönlendirilmesini hedefler.	Çalışanların kişisel özelliklerini ve davranış tarzlarını anlama
Davranışın Sebepleri	Her davranışın bir sebebi ve amacı vardır.	Kendi kendimize düşündüğümüz bir konuda mantık yürütmek
İnsan Davranışları	İnsan davranışları kendine ait bir sistematiği ve mantığı içerir.	Karar verme süreçleri
Davranışın Etkileri	Davranışlar, kişiyi ve yaşadığı dünyayı etkiler ve şekillendirir.	Düşüncelerin sonucunda oluşan yaşam tarzı değişiklikleri
Davranışın Ölçülmesi	Davranışlar gözlemlenebilir, kaydedilebilir ve ölçülebilir.	Davranışları belirleyen faktörlerin analizi
Kurumlar ve Davranış	Kurumlar da canlı bir organizma gibi ele alınır ve çatışma yönetimi incelenir.	İş yerinde takım çalışmasının teşvik edilmesi

Normatif Ne Demek?

Latince kökenli bir sözcük olan Normatif, ilk kez Antik Yunan filozofları tarafından kullanılmıştır. Felsefe dışında sosyoloji ve iktisat gibi bilimlerde de kullanılan bu kelime "norm" kökünden türetilmiştir. **Norm** hem kural hem de değiştirilemez yasa anlamına gelir.

Normatif Ne Demek?

Normatif kelimesinin sözlük anlamı kural koyucudur. Bunun dışında idealize edilmiş ve değiştirilmesi söz konusu olmayan tüm yaptırımlar da normatif olarak nitelendirilir. Örneğin tüm dogmalar normatiftir çünkü tartışmaya açık değildir.

Normatif değerler ve sistemler, **değer yargıları** ve kurallar ortaya koyar. Ancak bu yargı ve kurallar ile mevcut sorunların giderileceğini iddia eder.

Normal kelimesi de normatif ile aynı kökten gelmiştir. Normatif sözcüğünün yan anlamlarından biri de normal olanı belirtmek ve öne sürmektir.

Bunun dışında bu kelime ile birlikte kullanılan tamlamalar şu şekilde sıralanabilir:

1- Normatif Sistem:

Her şeyin kurallara bağlı bir şekilde işlendiği sistem.

2- Normatif Ahlak:

Başta ödev ahlakı olmak üzere birçok ahlak teorisini kapsayan disiplin. Bu disipline göre iyi - kötü, yanlış - doğru gibi değerler evrenseldir. Öznel değil nesnel olduğu için kişiden kişiye göre değişmez.

3- Normatif Etki:

Bireyin toplum içerisindeki mevcudiyetini sürdürmesi ve toplumdan dışlanmaması için kendi beğeni ve isteklerini gizlemesi.

TDK'ya Göre Normatif Kelime Anlamı

TDK'ya göre normatif kelimesinin iki farklı anlamı vardır:

- İlk Anlamı: Kural koyan, koyduğu kuralların uyulup uyulmadığını denetleyen
- İkinci Anlamı: Yasa oluşturan.

Normatif kavram ne demek?

Felsefede kullanılan anlamı ile normatif, kural koyucu demektir. Hukuk terimi olarak ise, düzgüsel ve bir kural değerini taşıyan anlamına gelir

Normatif yaklaşım ne demek?

Normatif yaklaşım rekreasyonel faaliyetlerin gerçekleştiği bu alanlarda kaynak değerlerini ve kullanıcı deneyim kalitesini arttırmak ve aynı zamanda alan yönetimine yardımcı olmak amacıyla sosyal bilimler disiplinlerinden doğal kaynak yönetime uyarlanmış bir yaklaşımdır.

İnsan Doğası

Machiavelli, insanın özünde kötülük bulunduğunu düşünür. Bu kötülük yine bizzat insanın kendinden kaynaklanır. Özellikle insanlarda görülen 'elde etme' arzusu, bu kötülüğün en çok yansıdığı davranıştır.

Machiavelli'ye göre ahlakın kökenini toplum oluşturmaktadır. İnsanı evrensel bencil olarak tanımlamaktadır. Prens ahlak dışı tutar ve toplumda düzeni sağlayacağına inanır. Ahlakın temel ilkesinin sevgi olduğu görüşündedir. Din, birleştirici olmalıdır. Bunun için de din, devlete bağlı durumda olmalıdır. Machiavelli, bu şekilde laikliği gerçekleştirmiş olur.

Ona göre insan, her şeye sahip olmak ister ve bu arzusunun sınırı yoktur. Ancak insanın hem ömrü, hem de maddi imkânları sınırlıdır. Dolayısıyla bir insanın her şeyi elde etmesi asla mümkün değildir. O hâlde bireyin, elde edemeyeceği şeylerin peşinden koşması da yanlış bir eylemdir.

[Niccolò Machiavelli](#) 3 Mayıs 1469 – 21 Haziran 1527